

ALBA KÖR

1055 Budapest

Balaton u. 25.

Tel: 1-326-109

Fax: 111-7855

E-mail: alba@alba.zpok.hu

Készült az Európai Unió támogatásával

Készítette: dr. Csapody Tamás

AZ ALBA KÖR EMBERI JOGI JELENTÉSE A LELKISMERETI OKBÓL TÖRTENŐ KATONAI SZOLGÁLATMEGTAGADÁS MAGYARORSZÁGI HELYZETÉRŐL

1995

(A Jelentés, - a forrás pontos megjelölésével - szabadon idézhető és felhasználható.)

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A katonai szolgálatmegtagadás emberi jogának magyarországi érvényesülésével foglalkozó Jelentésnek a megírását számos körülmény tette lehetővé. Elsőként szeretnénk megemlíteni az Európa Unió támogatásával működő Phare Demokrácia programot, amelynek mikro-projektje adta keretek között született meg ez a Jelentés, és jött létre a megíráshoz szükséges infrastrukturális háttér. Köszönet illeti mindazon magyar intézményeket, amelyek megkeresésünk nyomán információkkal, adatokkal, tájékoztatással segítettek munkánkat. Külön köszönettel tartozunk a Honvédelmi, az Igazságügyi, a Munkaügyi Minisztériumnak, a Legfőbb Ügyészségnek és a budapesti kerületi ügyészségeknek, az Országos Munkaügyi Központnak, a Pest megyei és Fővárosi Munkaügyi Központoknak, a Büntetés-Végrehajtás Országos parancsnokságának és a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetnek. Ezen intézmények különböző szintű vezetőinek intézményi, és általában személyes támogatását és bizalmát élvezve tudtunk dolgozni, ami jelentősen megkönnyítette munkánkat.

Mindjárt e bevezetőben örömmel hangot adunk fmd annak a tapasztalatunknak, hogy nyomát sem éreztük a katonai szolgálatmegtagadást övező, korábban meglévő elzárkózásnak, titkolódzásnak vagy politikai megközelítésnek. Tehát emberi jogi Jelentésünk legelején örömmel állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon etekintetben gyökeres változás történt, a gyakorlatban is érvényesül az információhoz való szabad hozzájutás joga és, hogy valamennyi állami intézmény támogatta azt, hogy a lelkesmereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás témájában emberi jogi jelentés készülhessen. Bizunk abban, hogy az EU eszmei és anyagi támogatásával, a magyar hatóságok közreműködésével az Alba Kör által elkészített Jelentés hozzájárul ahhoz, hogy Európa nyugati és keleti fele közelebb kerüljön egymáshoz, hogy a civil társadalom egyre nagyobb teret tudjon nyerni, hogy az emberi jogok minél teljesebb mértékben érvényesüljenek és, hogy mindezzel megerősödjön a magyar alkotmányos demokrácia.

I. BEVEZETÉS

A lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás magyarországi helyzetéről készülő Jelentés elkészítését számos ok teszi lehetővé. Ezek egyike, hogy 1988 óta a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás, - a nemzetközi szakirodalomban használt kifejezéssel, a conscientious objection, azaz CO, - emberi joggá vált. Magyarországon a CO jogának érvényesítéséhez van közeg, hiszen Magyarországon általános hadkötelezettség van érvényben. A Jelentés elkészítésének harmadik alapját az adja, hogy hazánkban 1989 óta van lehetőség alternatív szolgálat teljesítésére. (F. H.: V. 4.)

A Magyar Köztársaság 1990. augusztus 24-én hatályosult Alkotmánya kimondja, hogy "A haza védelme a Magyar Köztársaság minden állampolgárának kötelezettsége", (Alkotmány 70/H. szakasz /1/) továbbá, hogy "Az állampolgárok az általános honvédelmi kötelezettség alapján fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálatot, illetőleg törvényben meghatározott feltételek szerint polgári szolgálatot teljesítenek." (70. szaksz /2/).

Az 1994. január 1-jén hatályba lépett Honvédelmi törvény (1993.:CX.tv.) kimondja, hogy minden 17-50 év közötti, magyar állampolgárságú és a Magyar Köztársaság területén élő férfi (Hvt. 70. szakasz /1/) a "haza védelme érdekében általános honvédelmi kötelezettségként személyes szolgálati és vagyoni szolgáltatást köteles teljesíteni" (Hvt. 69. szakasz /1/). A Hvt. ezt követően pontosan nevesíti ezeket a honvédelmi kötelezettségeket (hadkötelezettség, polgári védelmi kötelezettség, honvédelmi munkakötelezettség (69. szakasz /2/) valamint gazdasági és anyagi kötelezettség (69. szakasz /3/).

II. A JELENTÉS TÁRGYA

A Jelentés kizárólag a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás magyarországi helyzetével kíván foglalkozni. Ezért nem tárgya a Jelentésnek:

- 1./ Az általános hadkötelezettség alapján teljesítendő személyes honvédelmi kötelezettségek közül a mind béke, mind rendkívüli állapot idején teljesítendő polgári védelmi (Hvt. 69. szakasz /2/ b/, 132. szakasz) kötelezettség.
- 2./ Az általános hadkötelezettség alapján teljesítendő, szintén a személyes honvédelmi kötelezettségek kategóriájába tartozó, rendkívüli vagy szükségállapot idején teljesítendő honvédelmi munkakötelezettség (69. szakasz /2/ c/, 133. 134. szakaszok) vizsgálata.
- 2./ Az általános hadkötelezettség alapján, a honvédelmi felkészülés és az országmozgósítás feladatainak biztosítása céljából elrendelhető vagyoni (gazdasági és anyagi) honvédelmi kötelezettség vizsgálata (Hvt. 69. szakasz /3/, 191.- 196. szakaszok).
- 3./ A katonai szolgálat mindazon problémái amelyek CO-val nem hozhatók összefüggésbe (pl. életkörülmények, érdekérvényesítés, fenyegetés), még akkor sem, ha azok emberi jogi kérdésnek minősülnek is.
- 4./ A lelkiismereti okból történő "katonai adó" meg nem fizetésének a problémája. (Az adó katonai szektorra eső részének a ki nem fizetése, ill. befizetésének a megtagadása.) (F. H.: V. 5.)

A Jelentés a CO jelenlegi hazai helyzetével kíván csak foglalkozni. Ezért a Jelentés az 1994. január 1. és az 1995. május 1. közötti, vagyis az új Honvédelmi törvény hatályosulásának dátuma, és e Jelentés megírása közötti időszakot vizsgálja. Így, bár a Jelentés többször említ 1994 előtti adatokat, a Jelentés nem tér ki külön az 1994. január 1. előtti állapotokra, viszont külön foglalkozik a CO magyarországi jövőjével.

A Jelentés nem kívánja ismertetni a CO-ra vonatkozó szabályok tartalmát, nem tartja

feladartának a CO szabályozás ismertetését. Ezért a Jelentés, a megértéshez minimálisan szükséges információkon túl nem tartalmaz magyarázatokat.

III. A JELENTÉS VISZONYÍTÁSI PONTJAI

Egy Jelentés elkészítéséhez elengedhetetlenül szükség van viszonyítási pontok kijelölésére. Ennek a Jelentésnek elsődleges viszonyítási pontját a nemzetközi dokumentumok alkotják, a másodlagos viszonyítási pontot a nyugat- és kelet-európai szabályozások jelentik, míg a harmadlagos viszonyítási pontot a hazai hatályos jogszabályok képezik. Az első csoportba az ENSZ Emberi Jogi Bizottság, az Európa Tanács, az Európa Tanács Miniszteri Bizottság és az Európa Parlament dokumentumai, jegyzőkönyvei, határozatai, (N. D.) a második csoportba a nyugat- és kelet-európai gyakorlatot meghatározó szabályok, a harmadikba az Alkotmány és a Honvédelmi törvény vonatkozó szakaszai, a polgári szolgálatról szóló jogszabályok, továbbá az Alkotmánybíróság határozatai (H. M. J.) tartoznak.

I. A viszonyítási pontok említett sorrendiségének megállapítását az teszi szükségessé, hogy:

1./ "A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját." (Alkotmány 7. szakasz /1/)

2./ Magyarország aláírta Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, A Polgári és politikai jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, a Polgári és politikai jogok Nemzetközi Egyezségokmányának fakultatív Jegyzőkönyvét. A katonai szolgálatmegtagadással kapcsolatos dokumentumok ezen nemzetközi emberi jogi okmányokon nyugszanak, így a katonai szolgálatmegtagadás kérdését ezekkel összhangban szükséges vizsgálni.

3./ Magyarország 1990 óta tagja az Európa Tanácsnak, Magyarország 1991-ben Társulási Megállapodást kötött az Európai Közösséggel, amely 1994. február 1-jével lépett hatályba. (F. H.: V. 6./)

4./ Magyarország 1994. április 1-jén benyújtotta csatlakozási kérelmét az EU-hoz. Az EK 1993. június 21-22-i koppenhágai csúcsértekezlete a tagsághoz szükséges feltételeként határozta meg többek között az emberi jogok védelmét garantáló intézmények létrehozását. A jogharmonizáció alapvető feltétele a csatlakozásnak.

5./ A Magyar Köztársaság kormányának programja szerint "A Magyar Köztársaság kormánya alapvető fontosságúnak tekinti Magyarország európai integrációjának meggyorsítását, a mielőbbi csatlakozást...". (F. H.: V. 7./)

Mindezek alapján Magyarország - és a Jelentés - nem hagyhatja figyelmen kívül a katonai szolgálatmegtagadásra vonatkozó nemzetközi jogfejlődés irányát.

II. A Jelentésnek nem feladata, hogy az egyes nyugat- és kelet-európai országok jogszabályaihoz ill, azok gyakorlati érvényesüléséhez hasonlítsa a magyar állapotokat. Az aránytévésztés elkerülése érdekében azonban mindenképpen szükséges egy képzetbeli nyugat-európai, és külön egy kelet-európai "mérték" megállapítása. Ezeknek a korántsem problémamentes és természetesen vitatható európai "átlagoknak" a megrajzolására azért is szükség van, hogy a magyar joggyakorlatról kialakított kép egy összeurópai képben legyen értelmezhető.

III. Nem lenne azonban elfogadható, ha e Jelentés kizárólag a nemzetközi dokumentumok, a nyugat- és kelet-európai "átlag" és a magyar szabályozás összehasonlításából eredő következtetéseket tartalmazná. Ennek oka:

1./ A nemzetközi dokumentumok gyakran az optimális helyzetet deklarálják. Ezeknek való teljes körű megfelelés sehol nem volt problémamentes, ill. ennek elérése Európa számos országában okoz mind a mai napig komoly problémát.

2./ Nálunk nagyobb demokratikus hagyományokkal rendelkező európai országok sem tudnak maradéktalanul megfelelni ezen elvárásoknak, így méltánytalan lenne, ha kizárólag a nemzetközi dokumentumokhoz viszonyítanánk a magyarországi állapotokat.

3./ A CO-ra vonatkozó dokumentumok nem mindegyike hatályosult a tagországokban, így ezek a tagországok számára is csak ajánlásokat fogalmaznak meg.

4./ A határozatok sem minden esetben lesznek kötelezők, mivel nem minden esetben nem azonnal válnak a belső jog részévé. Így ezek nem mindegyike hatályosult, tehát Magyarországon "számonkérni" ezeket csak elvileg lehet, gyakorlatilag (jogilag) azonban nem.

IV. RÖVID TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS

A volt szocialista országokban a lelkiismereti és vallásszabadság nemzetközileg elfogadott normái, hasonlóan más emberi jogokhoz, nem érvényesülhettek maradéktalanul. A Varsói Szerződés tagállamaiban a katonai szolgálatukat megtagadókat szigorúan megbüntették, a bűncselekmény elkövetőit 24-36 hónapra elítélték, az elkövetők büntetett előéletűek lettek és a társadalom periferiájára szorultak. A katonai szolgálatmegtagadás gyakorlatilag politikai bűncselekménynek számított és nem lévén sajtószabadság, a CO-ról nem lehetett írni. Az elnyomás keretei között élő történelmi egyházak osztották az állam CO-val kapcsolatos álláspontját. A létszámát tekintve legnagyobb magyar egyház, a római katolikus egyház a II. Vatikáni Zsinat (1961-1965) után sem változtatott álláspontján, sőt a '80-as évek elejétől kezdve a korábbinál is elzárkózóbb magatartást tanúsított.

Mindezek ellenére, az állam által el nem ismert, majd pedig a féllegális határán lévő egyházak tagjai vállalták a katonai szolgálatmegtagadást. A Jehova Tanúi Gyülekezet, a Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezet, a Heted Napi Adventista Egyházból kivált Reformadventista Egyház hívei, az ország politikai berendezkedésétől függetlenül, magyarországi jelenlétük kezdetétől vállalták a katonai szolgálatmegtagadás következményeit. Közülük, a két világháború között sokan ülték 3-8 évet börtönben és a második világháború idején sokan haltak meg a német koncentrációs táborokban. A szocialista Magyar Népköztársaságban 1974-ben nyílt szűk körben lehetőség a mai fegyvertelen katonai szolgálathoz hasonló, fegyver nélküli katonai szolgálat teljesítésére. 1974 és 1989 között összesen mintegy 200 fő, elsősorban nazarénus teljesített fegyver nélküli katonai szolgálatot, és évenként mintegy 150-200 Jehova tanú és néhány nazarénus, továbbá reformadventista került CO miatt börtönbe.

A magyarországi római katolikus egyház által elítélten, a '70-es évek közepétől kezdve, összesen 33 katolikus tagadta meg a katonai szolgálatot és mintegy 150-en követtek el más, a honvédelmi kötelezettséggel összefüggő szabálysértést. Ezen "elkövetők" - egy kivételével, - az 1945-ben alakult, és a katolikus egyház által mindezidáig el nem fogadott, külföldön is ismert, Bokor bázisközösség csoportjaiból kerültek ki.

Magyarországon 1989 előtt két olyan katonai szolgálatmegtagadó vált ismertté, akik politikai okokra hivatkozva követték el "tettüket". Az egyik, - Nyugaton is ismertté vált - ügyben az ún. demokratikus ellenzék néhány prominens alakja is hallatta hangját. A mai, kisebbik koalíciós párt "előzményének" tekintett demokratikus ellenzéknek a '80-as évek elején meginduló, illegálisan megjelenő folyóiratában rendszeresen közöltek írásokat a katonai szolgálatmegtagadókról.

Magyarországon csak a hivatalos, állami békemozgalom, a Magyar Béketanács létezhetett, amely azonban nem állt ki a CO ügyéért. 1982-ben engedély nélkül megalakult a Dialógus

független békemozgalom, amelynek programjában szerepelt a katonai szolgálat helyett teljesítendő társadalmi békeszolgálat elérése. A Dialógust 1983-ban a hatalom ellehetetlenítette, így a CO ügyét a Kelet-Nyugat-Párbeszéd Hálózat Kör megalakulásáig (1988) semmilyen civil békemozgalmi szerveződés nem képviselte.

A Szovjetunióban és Magyarországon lejátszódó politikai változások nyomán, a '80-as évek végén olyan politikai klíma alakult ki, amelyben Magyarországon az ország történetében először, és Kelet-Közép-Európában is az elsők között nyílt lehetőség alternatív szolgálatra. Az első szabad választásokat megelőzően került módosításra az Alkotmány és a Honvédelmi törvény.

1989. július 7 óta lehet Magyarországon az általános hadkötelezettség alapján, a fegyveres katonai szolgálat mellett polgári és fegyvertelen katonai szolgálatot teljesíteni. Az alternatív szolgálatról szóló jogszabályokat az elmúlt 5 évben többször módosították. A változtatások során az illetékes állami hivatalok és az Országgyűlés számos esetben figyelembe vette az 1989 óta működő Alba Körnek, - a katonaságmegtagadók érdekvédelmi szervezetének, - javaslatait. Az alternatív szolgálat szabályozásának változásáról elmondható, hogy a változás iránya és a szabályozás tartalma az európai normákhoz, a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazottakhoz egyre jobban közelít.

V. A MAGYAR CO HELYZETE A NEMZETKÖZI DOKUMENTUMOK ÉS A HATÁLYOS JOGSZABÁLYOK VALAMINT A JOGALKALMAZÁS TÜKRÉBEN

I./ TÁJÉKOZTATÁSI KÖTELEZETTSÉG

A./ A nemzetközi dokumentumok visszatérően és hangsúlyozottan szólnak a hadseregnek a hadkötelezettekkel szemben fennálló tájékoztatási kötelezettségéről (N. D.: 1. 4. 6. 7.).

1./ Ennek keretében egyrészt az államnak biztosítania kell, hogy a katonai szolgálatra kötelezettek mindazon jogait megismerhessék amelyeket joguk van gyakorolni. 2./ Másrészt az államnak lehetővé kell tennie, hogy az érintett magánszervezetek az illetékesekhez el tudják juttatni ezeket az információkat.

B./ 1. A hadkiegészítő parancsnokság részére a Hvt. előírja a hadkötelesek írásos tájékoztatását a sorozásig (81. szakasz /3/).

Kifogások:

1./ A hadkiegészítő parancsnokságok által kiküldött írásos tájékoztató nem mindenben felel meg a jogszabályban megfogalmazottaknak. A tájékoztató ("Kivonat a honvédelemről szóló 1993. évi CX törvényből." Nyt. szám: 14-0405 r. sz. MH.) összefoglaló jellegű, a hadköteles nem ismerheti meg belőle a rá vonatkozó jogok és kötelezettségek összességét, a fegyvertelen katonai és polgári szolgálatra vonatkozó 6 mondat alapvető információkról nem ad tájékoztatást (kérelmezés módja, alapja stb.).

2./ A Hvt. nem szól arról, hogy a hadkötelessel sorozáson és behíváskor ismertetni kell jogait és kötelezettségeit, továbbá nem szól a tartalékosok és póttartalékosok tájékoztatási kötelezettségéről.

3./ Azt idézett tájékoztató nem tesz említést a tartalékos és póttartalékos hadkötelesek jogairól és kötelezettségeiről.

4./ Az Alba Kör jogsegélyszolgálatához befutott esetek (F. H. : IV. 2./) alapján elmondható, hogy az ország különböző pontjain történő sorozások és bevonulások során előfordul, hogy a sorköteleseket félretájékoztatják. Ennek során az illetékesek az elriasztás végett, a valós helyzettel nehezebbnek írják le a polgári szolgálatot és az alternatív szolgálat iránti kérelmek elfogadási esélyét minimalizálják. A jogszabályokkal ellentétben az alternatív szolgálatot nem tekintik a katonai szolgálatnál egyenértékűnek és

demoralizálóan ("férfiatlan szolgálat"), negatívan nyilatkoznak róla ("hullamosók", "szarkihordók"). Mindezzel megnehezítik az alternatív szolgálatot kérelmező sorkötelesek, a már bevonult, de esküt még nem tettek, és lehetetlenné teszik a tartalékosok jogérvényesítését, továbbá számos esetben az idézik elő, hogy a polgári szolgálatot választók megalázó helyzetbe kerülnek.

5./ A nevezett tájékoztatót nem küldik ki minden esetben, pl. egyáltalán nem küldik ki, ha másodszor soroznak valakit.

C./ Összefoglalva: Előrelépes, hogy az előző szabályozáshoz képest a Hvt.-ben említés történik a tájékoztatási kötelezettségről, ezen belül pedig külön is említést kap f. k. sz.- és p. sz. -ról való tájékoztatási kötelezettség. A Hvt. szabályozás azonban nemcsak hiányos, de a gyakorlati megvalósítása is kívánnivalót hagy maga után: mind tartalmát, formáját, a "kiértésítettek" körét tekintve, mind pedig - számos esetben, - módját tekintve jogszabálysértő. Ez utóbbiak miatt a hadsereg elmarasztalható és felelősség terheli azért, hogy Magyarországon a hadkötelesek döntő többsége, a lehetőség megnyílása után 5 évvel sem ismeri az alternatív szolgálatra vonatkozó jogszabályokat.

Az alternatív szolgálat alacsony ismertségében nyilván a sajtónak is szerepe van. Az alternatív szolgálatról a sajtó nem tájékoztat a szükséges terjedelemben, de mivel ez nem állami nyomásra történik, ill. Magyarországon sajtószabadság van, ez a sajtón nem kérhető számon.

Ezzel együtt megállapítható, hogy az állam nem gátolja az alternatív szolgálatra vonatkozó információk terjesztését. Sőt elmondható, hogy azzal, hogy az Alba Körnek, mint civil társadalmi szervezetnek a Parlament anyagi támogatást adott 1994 és 1995-ben, az állam megpróbál eleget tenni az A./ 2. pontban leírt kötelezettségének.

II. A KATONAI SZOLGÁLATMEGTAGADÓ STÁTUSZ KÉRVÉNYEZÉSÉNEK ALAPJA

A./ A nemzetközi dokumentumok egyhangúlag arra az álláspontra helyezkednek, hogy a katonai szolgálat megtagadásának alapja a kérelmezőnek a katonai szolgálattal kapcsolatos lelkiismereti problémája. E dokumentumokból a lelkiismereti ok fogalmának tartalma is megállapítható: a lelkiismereti alapelveken és okokon túl a vallási, etikai, morális, humanitárius, filozófiai vagy más hasonló indítékú mély meggyőződés (N. D.: 1. 5. 8. 9.).

B./ A Hvt. az alternatív szolgálat teljesítésének feltételét a lelkiismereti okra történő hivatkozás megalapozottságában jelöli meg. Az a. sz.-ra irányuló kérelmet az illetékesnek akkor kell elutasítania "ha a körülményekből a lelkiismereti okra hivatkozás alaptalansága megállapítható" (116. szakasz /2/). Ilyen "körülménynek kell tekinteni különösen" a lőfegyvertartást (lőszer- és robbanóanyagtartást) (116. szakasz /3/ a/ b/), és személy vagy dolog elleni erőszakos bűncselekmény elkövetését (c/). Az Alkotmánybíróság a lőfegyvertartásra vonatkozó pontokat (116. szakasz /3/ a/ b/) megsemmisítette (H. M. J.: 4. 16. pont).

Az AB ugyanezen Határozatában salamoni döntést hozott a lelkiismereti ok értelmezéséről (H. M. J.: 4. 10. pont). Az AB megállapította, hogy a "Hvt. nem tartalmazza a lelkiismeret legális definícióját", de arra az álláspontra helyezkedett, hogy "a hadköteles minden olyan indokra hivatkozhat" "amely összefüggésbe hozható a személyiséget meghatározó valamely lényeges meggyőződéssel, legyen az vallási, erkölcsi vagy egyéb természetű". Az AB ezzel együtt nem tartotta szükségesnek ezek külön nevesítését a Hvt.-ben.

Kifogások:

1./ A Hvt.-nek az a. sz.-ra vonatkozó bekezdései (116. szakasz /2/ /3/) pontatlanok, nem teszik lehetővé az egyértelmű jogalkalmazást. Lehetőséget ad egy olyan létező gyakorlat

jogi háttérének indoklására, amelynek célja a lelkiismereti ok alaptalanságának a megállapítása.

2./ A Hvt. további tág teret enged a jogértelmezésnek akkor, amikor egyszerre akar általános és taxative fogalmazni. Három esetben - az AB Határozata után egy esetben, - írja elő a kérelem elutasítását, de a szövegezés pontatlansága miatt, ezek mellett, nevesítés nélkül, más okokból is lehetségessé válik az engedély megtagadása.

3./ Annak ellenére, hogy az AB Határozatát az előírásoknak megfelelően közzétették, az engedélyt elbírálók körében az teljesen ismeretlen, alkalmazására nem kerül sor. Ezért az önkormányzatokat felügyelő Belügyminisztériumot felelősség terheli.

4./ A lelkiismereti ok tekintetében az AB alkalmazható eligazítást ad. Ez azonban önmagában véve, az engedélyezés és fellebezések elbírálásában résztvevők számára nem elégséges. Szükséges, hogy az egységes joggyakorlat kialakulása érdekében az AB Határozatát a jogalkotók "emészthetővé" tegyék.

5./ 1./ A jogértelmezési eltérésekből ered, hogy a törvényalkotó szándékától eltérően, számos önkormányzat beidézi a kérelmezőt. A törvényalkotó korábban éppen a közvélemény által kifogásolt ún. "lelkiismeret vizsgáló bizottságok" megszüntetése után alakította ki a jelenlegi, írásos dokumentumok alapján történő döntéshozatali mechanizmust. Amennyiben a kérelmezők személyes meghallgatására sor kerül, jogszabályellenesen visszaáll a kifogásolt előző gyakorlat, azzal a hátránnyal, hogy egy személy hallgatja meg a kérelmezőt, a korábbi bizottsági meghallgatás helyett. Ez az eljárás még akkor is mellőzendő, ha ez a kérvényező javát is szolgálja, ha a kérelmezők hátrányos megkülönböztetése nem állapítható meg, ha a beidézés a felettes szervek nyomására történik, ha a meghallgatáson a kérelmező, a szolgálattal kapcsolatban információk birtokába jut, ha a beidézés során pontosabb képet lehet alkotni a kérelmező szándékáról. A Hvt. ugyanis e tekintetben egyértelműen fogalmaz amikor azt mondja, hogy ha a lelkiismereti okra való hivatkozás megalapozatlanságát az eljáró szerv "megállapítani nem tudja, az engedélyt meg kell adni" (116. szakasz /2/). 2./ A személyes meghallgatásra egyes jogszabályi pontatlanságok adhatnak alapot, de jogszabályellenességéhez nem fér kétség. A jogalkotó szándéka ugyanis a Hvt. 116. szakaszából és annak Végrehajtási utasításából kiolvasható: a jogalkotó a lelkiismereti okra alapozott kérelem elfogadását írja elő, amennyiben az nem nyilvánvaló, hogy ez megalapozatlan. A megalapozatlanság kiderítése érdekében a döntéshozónak a Belügyminisztérium büntetések nyilvántartó szervéhez kell fordulnia (Vhr. 94. szakasz /2/). Tehát a döntéshozónak kell bizonyítania a megalapozatlanságot és nem a kérelmezőnek a megalapozottságot. A bizonyítási teher megfordítása súlyosan sérti a CO-hoz való jog gyakorlását.

6./ Az előző bekezdésben leírtakból ered az a semmivel sem magyarázható gyakorlat, hogy a személyes meghallgatásra szóló "idézésen" azonnal felszólítják a kérelmezőt, hogy "az ügyel kapcsolatos minden igazolást (vallási felekezet, szekta, vagy más egyesület tagja) hozza magával". Az igazolások beszerzését elváró eljárás számos problémát vet fel. (Ki jogosult igazolások kiadására, milyen felekezettől, milyen papírt lehet elfogadni, a történelmi egyházak egyes képviselői adnak, mások nem adnak igazolást, - tehát mi itt az irányadó, egyesek vallási-lelkiismereti alapon, de egyházhoz nem tartozva adják be kérvényüket, - ők minek minősülnek, vagy pl. az Alba Kör tagságról szóló papír minek számít?) Külön meg kell említeni, hogy az idézett értesítésekben szereplő "szekta" kifejezés használata, annak széles körben elterjedt pejoratív hangzása miatt eleve hibás és diszkriminatív.

C./ Összefoglalva: Magyarországon az alternatív szolgálat kérelmezésének esetében elvileg lehetőség van a lelkiismereti, vallási, erkölcsi vagy ezekhez szorosan kapcsolódó egyéb okokra való hivatkozásra és a kérvények liberális, az európai normáknak megfelelő elbírálására. A jogszabályi pontatlanságok és hiányosságok, továbbá az AB Határozatának ismeretlensége miatt a gyakorlatban tágan, és a jogalkotó szándékával ellentétesen

értelmezik a jogszabályokat. Ezért azt kell megállapítani, hogy: 1./ A gyakorlatban csak a lelkiismereti ok alapján lehet alternatív szolgálatot választani. 2./ A lelkiismereti ok fogalmával a döntéshozók nincsenek tisztában, minden jogalkalmazó saját maga értelmezi a fogalmat és nem adnak helyt a vallási, erkölcsi vagy ehhez kapcsolódó egyéb indokoknak. 3./ A döntéshozók lelkiismereti ok megnevezésén túl számos esetben személyes megjelenéshez és igazolások bemutatásához kötik a jog érvényesítését. Mindezek alapján ki kell jelenteni, hogy a gyakorlat lényegesen elmarad a nemzetközi dokumentumok által elvártaktól, de mivel a kérdés elvi tisztázása már korábban megtörtént, megalapozottan lehet bízni abban, hogy a gyakorlat közelíteni fog a törvényhozó akaratahoz, a magyar hatályos joghoz, és meg fog felelni a nemzetközi elvárásoknak.

III. A CO-HOZ VALÓ JOG BIZTOSÍTÁSA

A./ A nemzetközi dokumentumok ezzel kapcsolatban arra a kérdésre adnak választ, hogy ki, - a már érintettekén túl, - milyen feltételek mellett kaphassa meg a CO státuszt. 1./ A dokumentumok úgy foglalnak állást, hogy minden hadkötelesnek bármikor, a katonai szolgálat alatt is joga legyen lelkiismereti okból megtagadnia a katonai szolgálatot (N. D. 4. 6. 7.). 2./ A dokumentumok egyrésze elfogadja a pártatlan, a katonaságtól független, a kérelmekben döntéshozó intézmény létét, és ragaszkodik a független jogorvoslati lehetőségekhez (N. D.: 4. 7.), míg a dokumentumok másik része a CO alanyi jogon való elfogadását tartja fontosnak (N. D.: 1. 2. 6. 9.).

B./ I. 1./ A Hvt. szerint a katonai szolgálatot nem teljesített hadkötelesek esetében a katonai nyilvántartásba vételt követően, legkésőbb a katonai eskü letételéig lehet a sz. iránti kérelmet benyújtani (115. szakasz /1/) a hadkiegészítő parancsnokhoz vagy a jegyzőhöz, bevonulás után pedig az állományilletékes parancsnokhoz (115. szakasz /2/). A tartalékos, póttartalékos hadköteles a kérelmet a behívóparancs kézbesítéséig terjesztheti elő (115. szakasz /3/). 2./ Azt a hadkötelest akinek a sorkatonai szolgálatát az a. sz. iránti kérelme miatt szakították félbe, és utóbb ezt a kérelmét elutasították, ahhoz a katonai szervhez kell újra behívni, ahol a kérelmét benyújtotta (Vhr. 95. szakasz /3/). Az AB Határozata (H. M. J.: 4. 15. pontok) a Hvt. ezen előírásait megerősítette azzal az indoklással, hogy a nevezett szabályok ugyan korlátozzák a lelkiismereti szabadság érvényesülését, de ezek nem tekinthetők a lelkiismereti szabadság aránytalan korlátozásának.

Kifogások:

1./ A Hvt. és az AB egyaránt a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazottakkal ellentétes álláspontra helyezkedik. Ez elvileg nem elfogadható, mivel ez a szemlélet egy statikus személyiségképből ered, a személyiségfejlődést nem veszi figyelembe, miközben nem a lelkiismereti szabadság érvényesülését, hanem hadsereg érdekeit részesíti előnyben. 2./ A hatályos szabályozás a gyakorlatban a következő visszaélésekre ad alkalmat. a./ A Hvt. megszületésekor a bevonulás és az eskü letétele között négy hét állt a hadköteles rendelkezésére kérvényének előterjesztésére. Ma, nem kis részben az eskü előtti kérvények számának növekedése miatt ez az idő két hétre csökkent. (1995 februári bevonulás alkalmából 86-an a behívó parancs kézhezvétele után, 31-en a bevonulás napján és mintegy 300-an az eskü előtt kérvényezték a p. sz.-ot. Ez az 1994-es kérvények mintegy 25 %-át teszi ki.) b./ Az eskü előtti időszakban zajló kiképzés elzárt és testet-lelket megpróbáló körülményei között nehéz az információszerzés és az érdekérvényesítés. 3./ A polgári szolgálat kérelmezésének vonatkozásában a sorkatonai szolgálatot követően tartalékos állományba kerültek csabdába esnek. Amennyiben ugyanis a sorkatonai szolgálatát letöltött hadköteles, a leszerelést követően kérvényezi a polgári szolgálati

státuszt, úgy a kérvény beadásától számított egy éven belül el kell kezdenie a polgári szolgálat teljesítését (H. M. J.: 6./ 7. szakasz). Ha a leszerelést követő 3 éven belül valaki nem kívánja ismét katonaként szolgálni hazáját, akkor kiteszi magát annak a lehetőségnek, hogy a tartalékos szolgálat teljesítésére kiküldött behívóparancs miatt, p. sz.-hoz való joga megszűnik. (Erre azért van nagy esély, mert a tartalékos behívó kézbesítése előtt 6 hónappal nem minden esetben történik meg a kiértesítés, és a Hvt. kiértesítés előtt nem írja elő a tájékoztatási kötelezettséget.)

4./ A sorkatonai szolgálat félbeszakításának eseteiben (Hvt. 112. szakasz /1/) nincs mód az a. sz.-t kérvényezésére, holott az eskü letétele és a szolgálat félbeszakításának megszűnése között évek telhetnek el. Így például nincs kérvényezési lehetősége annak akinek egészségügyi okokból szakították meg évekre a szolgálatát. 5./ A B. I. 2. pont alatt ismertetett előírás alkalmas a kérelmező elbizonytalanítására, megfélemlítésére és ezáltal a szabad döntés lehetőségétől való megfosztásra. Azáltal, hogy a sorkatonában tudatosítják, hogy kérelmének elutasítása után ugyanoda kerül vissza, nemcsak meggondolt lépésre ösztönöz, de burkolt megtorlást is kilátásba helyez.

B./ II. 1./ A Hvt. az a. sz. teljesítésének formai követelményeként egy kérelem (115. szakasz /2/) és egy a jegyzőnél és a hadkiegészítő parancsnokságokon beszerezhető nyomtatvány (Vhr. 93. szakasz) beadását írja elő. A kérelmeket az önkormányzatokon működő civilek, a jegyzők bírálják el (116. szakasz /1/). A hadkiegészítő parancsnokság az eljárásban ügyfélként vehet részt. (A gyakorlat azt mutatja, hogy a hadkiegészítő parancsnokságok ritkán élnek ezzel a jogukkal.) A polgári szolgálatosokat felügyelő megyei (fővárosi) munkaügyi központok a polgári szolgálat elkezdéséről, befejezéséről stb. értesíteni kötelesek a hadkiegészítő parancsnokságot (Vhr. 95. szakasz /2/). Amennyiben a jegyző elutasítja az a. sz. teljesítésére irányuló kérelmet, úgy a kérelmező kérheti a Határozat közigazgatási felülvizsgálatát, majd ennek elutasítása után fellebezést nyújthat be polgári bírósághoz.

2./ 1994-ben az 1654 p. sz. iránti kérelemből 1195-öt (72 %) fogadták el és 112-t (6.8 %) utasítottak el, míg 347 (21 %) esetben, - a statisztika elkészítéséig - még nem született döntés. A 91 f. k. sz. iránti kérelemből 50 (55 %) talált elfogadásra és 11-et (12 %) utasítottak el, míg 25 (27.5 %) nem került elbírálásra. (F. H.: I. 3./) A legtöbb p. sz. iránti kérelmet Borsod-Abaúj-Zemplén (38 %), Győr-Sopron-Moson (18 %) és Baranya (17 %) megyében utasították el, míg a legtöbb kérelmet Tolna (100 %), Békés (98.5 %) és Bács-Kiskun megyékben fogadtak el. (F. H.: I. 1./)

3./ A rendelkezésre álló legfrissebb, 1993-as adatokat figyelembe véve, azok közül, akiknek elutasították az a. sz. iránti kérelmét (98, 14 %) 23-an (24 %) fordultak bírósághoz. A bíróságok az esetek 70 %-ában helybenhagyták a jegyző által hozott, a kérelmeket elutasító határozatokat. (F. H.: I. 3./) Az Alba Kör évente 2-3 konkrét bírósági ügyről értesül és ad konkrét jogi segítséget.

Kifogások:

1./ Az a. sz.-ot kérvényező nyomtatvány ("Adatlap") nem könnyen hozzáférhető, szükség lenne arra, hogy minden postahivatalban, de legalább a nyomtatványboltokban néhány forintért megvásárolható legyen.

2./ A jegyző és az önkormányzatokon működő katonai előadó közötti informális viszony még nem eléggé ismert, de az Alba Körbe érkezett arra vonatkozó bejelentés, amely szerint a katonai előadó beleszólt a kizárólag a jegyző hatáskörébe tartozó döntésbe.

3./ A polgári szolgálatot engedélyező Határozat után a hadkötelezettség vonatkozásában az állampolgárnak a honvédséggel semmi dolga tovább, a p. sz. megkezdésére stb. vonatkozó információk hadsereg részére történő megküldése szükségtelen. Ennek előírása azt a látszatot kelti, mintha a hadkötelesek egészével a hadsereg rendelkezne, és mintha a

polgári szolgálatosokat is ő felügyelné.

4./ Az a. sz. iránti kérelmek elutasításának aránya önmagában véve nem magas, sőt megfigyelhető a csökkenő tendencia. Jelezni kell azonban, hogy a Hvt. és az AB, - már elemzett, - előírásainak szemelött tartása esetén ez az arány még alacsonyabb lehetne. Az egymástól eltérő megyei adatok okai nem ismeretesek.

5./ Az Alba Kör értesülései szerint azonban megalapozottan állítható, hogy ebben az egységes jogalkalmazás és tájékoztatás hiánya jelentősen közrejátszik.

6./ A kérelem elutasítása miatt igen kevesen fordulnak bírósághoz, ami egyrészt jelzi, hogy a magyar jogi kultúrában vagy a kérelmezők jogi kultúrájában nincs meg az ügyek végigviteléhez szükséges attitűd. Másrészt a kérelmezők nincsenek tisztában a jogorvoslati lehetőségeikkel, nincsenek ingyenes jogsegélyszolgálatok, az Alba Kör ingyenes szolgálatatai pedig szűk körben ismertek csak.

7./ Nem volt mód a bíróságok határozataiba betekinteni, így pontos vélemény nem alkotható a bíróságok munkájáról. Ennek előrebocsátásával együtt, e Jelentés írója szükségét látja, hogy az általa ismert néhány eset alapján, a benne megfogalmazódott személyes tapasztalatait közreadja. Eszerint: a másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság objektivitása és a témát illető szakmai tájékozottsága kívánnivalót hagy maga után.

C./ Összefoglalva: 1./ Magyarországon nem teljesül a nemzetközi dokumentumok azon elvárása, hogy alanyi jogon, a hadköteles bármikor, katona ideje alatt is teljesíthessen a. sz.-ot. Ez Magyarországon Alkotmány-ellenesnek minősül. A hadsereg etekintetben eddig elutasító álláspontra helyezkedett. Változásra kevés esély látok, viszont a hatályos jogszabályok adta keretek között (információáramlás, előzetes értesítések határidejének betartása) és a részletkérdéseket szabályozó paragrafusok megalkotása révén (tájékoztatási kötelezettség előírása a tartalékosok, póttartalékosok részére, sorkatonai szolgálat félbeszakítása esetére külön szabályozás, a tartalékosok részére "halasztott" p. sz. teljesítés) komoly előrelépés tehető. 2./ Amennyiben az A. 2./ pont alatti megközelítés alapján tekintünk a magyar szabályozásra, úgy azt kell örömmel megállapítani, hogy a magyar szabályozás teljesen összhangban van a nemzetközi dokumentumokkal. Példaértékű az 1994-ben etekintetben beállt változás és a honvédelmi tárcának ezen a téren tapasztalt önmérséklete. Elmondható, hogy Magyarországon az a. sz. engedélyezése kikerült a katonaság hatásköréből és egy valóban független, nem katonai állami szerv hatáskörébe került, továbbá, hogy a jogorvoslati rendszer megfelel a szigorú nemzetközi elvárásoknak. A jogszabályok gyakorlati érvényesülésének az elvárhatónál alacsonyabb "hatékonysági foka" és színvonala, bár egyáltalán nem elhanyagolható mértékben ront a helyzeten, mégsem tudja megváltoztatni az összességében is kifejezetten pozitív képet. Az egységes jogalkalmazás és jogszabályértelmezés kialakulása, továbbá jogszabályok megismerése, a szocializációból eredő, kulturális meghatározottságok változása, és a honvédség korrekt hozzáállása, minden bizonnyal pozitívan fog hatni a gyakorlatra is.

IV. A POLGÁRI SZOLGÁLAT POLGÁRI JELLEGE

A./ A nemzetközi dokumentumok egységesen úgy vélekednek a p. sz.-ról, hogy annak közhasznúnak, polgári jellegűnek, a hadseregtől függetlennek kell lennie (N. D.: 4. 8.). A dokumentumok hangsúlyozzák továbbá, hogy a p. sz.-t teljesítőknek módot kell adni arra, hogy csereprogram keretében, az európai integráció érdekében is, egy másik országban, továbbá, hogy egy fejlődő országban, a harmadik világ országaiban, ezek segítése érdekében teljesíthessék szolgálatukat (N. D.: 6. 9.).

B./ I. 1./ Magyarországon a polgári szolgálatot kijelölt, belföldi székhelyű, vállalkozási tevékenységet nem folytató, nem nyereségérdekelt, közhasznú tevékenységet ellátó, polgári munkahelyen kell teljesíteni (Hvt. 119. szakasz /1/, H. M. J.: 7., 1. szakasz). 2./ "A polgári szolgálatot elsősorban egészségügyi vagy szociális jellegű, illetve gyermek- és

ifjúságvédelmi célú munkavégzéssel kell teljesíteni." (H. M. J. 7., 1. szakasz /2/) 3./ Azokat a munkáltatókat, amelyeknél a polgári szolgálat teljesíthető, a minisztériumok (országos hatáskörű szervek), illetőleg az egyéb érintett szervek javaslatára veszik nyilvántartásba. (H. M. J. 7., 3. szakasz /2/). 4./ A nyilvántartást, a katonaságtól teljesen függetlenül működő Országos Munkaügyi Központ (OMK) végzi, a p. sz.-tal kapcsolatos igazgatási feladatokat az OMK és a munkaügyi központ látja el, továbbá a p. sz. teljesítésével kapcsolatos szabályok megtartását a Munkaügyi Minisztérium, az OMK, valamint a munkaügyi központ ellenőrzi (H. M. J. 7., 3. szakasz /2/, 12. 13. szakaszok).

Kifogások:

1./ Az B./ I. 2./ pont alatt ismertetett jogszabály szűkíti a p. sz. teljesítési körét azáltal, hogy egyrészt használja az "elsősorban" kifejezést, másrészt, hogy ha már vállakozik bizonyos munkakörök nevesítésére, akkor nem tesz említést számos fontos alkalmazhatósági területről (pl. oktatásügy, kulturális szféra, civilszervezetek, közcélú alapítványok, egyházi szervezetek). Az "elsősorban" kifejezés használata súlyos visszaélésekre ad alkalmat.

2./ A jogszabály belföldi székhelyű non-profit foglalkoztatóról beszél, ami ugyan nem zárja ki a külföldön letölthető p. sz.-ot, mégis a kérdés átgondolatlansága és szabályozatlansága, továbbá csereprogram hiányában ez még ma nem lehetséges. (A viszonyossági alapon történő csereprogramok nyilvánvaló előnyei mellett érvelni nem feladata e Jelentésnek, - ezt megteszik a hivatkozott nemzetközi dokumentumok.)

B./ II. Az országban 1994-ben 323 intézmény rendelkezett p. szolgálatosokat foglalkoztató engedéllyel (F. H.: III. 1./). Ez a szám az 1992 évinek a háromszorosa. 1994-ben Pest megyében 21, Budapesten 112 foglalkoztatót, - az összes foglalkoztató 41 %-át - tartottak nyilván. Mivel Pest megyében és a fővárosban, 1994-ben összesen 464 fő, - az országos létszám 39 %-a, - kezdhetette meg a p. sz. teljesítését, a p. sz.-osok 61 %-a osztozott a polgári szolgálatos munkahelyek 59 %-án. 1995 első negyedévi adatok szerint Pest megyében 66 (F. H.: III. 3.), Budapesten 250 foglalkoztató volt.

B./ III. "Profiljukat tekintve a foglalkoztatók egészségügyi vagy szociális jellegű tevékenységet folytató egyesületek és alapítványok, általános iskolák, kórházak, ifjúsági otthonok, környezetvédelmi feladatokat ellátó intézmények, egyházi intézmények, plébániák, önkormányzatok, múzeumok." (F. H.: III. 1.) E Jelentés készítője előtt a Pest megyei foglalkoztatók neve, száma, tevékenységi köre és az ott alkalmazottak száma ismert (F. H.: III. 3.). A foglalkoztatók 66 nevet tartalmazó listáján szereplőket, - az általam felállított kategóriák szerint, - 9 csoportba lehet sorolni. A szociális intézetek 19.7, az egyházak 18.2, az egészségügyi intézetek 16.7, az "állami" szervezetek és az önkormányzatok egyaránt 7.6, (összesen 15.2), az iskolák 13.6, a kulturális intézmények 6.1, és az alapítványok 4.6, a civil szerveződések 6.1 százalékos "részesedéssel" rendelkeznek. A legtöbb p. sz.-os az egészségügyben (29.6 %), az "állami" szervezetekben (21 %), (önkormányzatokkal együtt 26.2 %), az egyházaknál (14.5 %), és a szociális szférában (13.5 %), míg a legkevesebb a kulturális (2.6 %), az alapítványi (3.6), és az oktatási (5.2 %) foglalkoztatókhoz kap beosztást. (Civil egyesületek aránya 5.2 %.)

Kifogások:

1./ Kevés a foglalkoztatók összlétszáma, aminek oka részben a p. sz.-osok alacsony számában, az információhiányban és az ajánlási rendszer félreértelmezésében (lásd: B./ IV.), részben pedig a foglalkoztatók rossz anyagi körülményeiben keresendő, ugyanis bizonyos költségek a foglalkoztatókra hárulnak. (Az utóbbi megállapítást a F. H.: I. E. 2./ is tartalmazza.) Mivel a p. sz.-ot választók száma nő, a problémának a foglalkoztató "javára" történő jogi és anyagi megoldása kikerülhetetlen. Ellenkező esetben, a p. sz.-osok

íránt mutakozó társadalmi igény ellenére, nem lesz hol letölteni ezen állampolgári kötelezettséget.

2./ Adott keretek között, p. sz.-osok munkahelyének kiválasztásában az előadó szubjektív megközelítése érvényesülhet. Ez a p. sz. szempontjából lehet kedvező, kedvezőtlen és hátrányos. Mivel tapasztalataink szerint az esetek nagy többsége, - így pl. a Fővárosi Munkaügyi Központ illetékességi körébe tartozó esetekben, - az első két kategória valamelyikébe esik, így kifogást csak a harmadik kategóriába tartozó esetekben, - így pl. a Pest megyei Munkaügyi Központ ezen eseteiben, - kívánunk megfogalmazni.

3./ A jogszabály nem zárja ki, viszont teljesen idegen a p. sz.-ot létrehozó gondolatvilágtól az, ha p. sz.-osokat nem a humán -egészségügyi - szociális - környezetvédelem - civil szféra valamelyikében alkalmazzák. Az államigazgatásban, államigazgatási feladatok ellátásával megbízott p. sz.-osok nem az említett területeken tevékenykednek, államhatalmi tevékenység gyakorlásában segédkeznek, hivatalnokok elől veszik el a munkalehetőséget, az államapparátusnak és nem az említett szféráknak jelentenek anyagi megtakarításokat.

4./ A Pest megyei gyakorlat elfogadhatatlan, az ott kialakult arányok tűrhetetlenek. Elfogadhatatlan, mert Pest megyében a foglalkoztatók listáján az "állami" szektor rendelkezik a negyedik legtöbb foglalkoztatóval, megelőzve az oktatási, a kulturális intézményeket és az alapítványokat. Tűrhetetlen, mert a p. sz.-t teljesítők közel egy negyedét az "állami" szektor szívja fel. Elfogadhatatlan és tűrhetetlen, hogy az Országos Kárpótlási Hivatalban 30 fő, a megyében szolgáló p. sz.-osok 16 %-a kapjon "besorozást". Hasonló a helyzet az Országos Nyugdíjfolyósító Intézet (1 fő), a Pest megyei Földhivatal (2 fő) esetében is, de az ott dolgozó p. sz.-osok munkaköri leírásának ellenőrzése szükséges, a Népjóléti Minisztériumban (4 fő), az önkormányzatoknál (5 fő) és a Fővárosi Lili és Növénykertnél (2 fő) alkalmazott esetekben is. (A pontosság kedvéért szükséges megjegyezni, hogy az "állami" foglalkoztatók nyilvántartásáért az OMK-é, ennek jóváhagyásáért a felettes szervé, a MüM-é, míg a létszámarányok kialakításáért a Pest megyei Munkaügyi Központé és felettes szervei a felelősség.)

B. IV. Az említett ajánlásokat kevés kivétellel, a p. sz. jellegéből adódóan három minisztérium, a Népjóléti (NM), a Művelődésügyi és Közoktatási (MKM), és ritkábban a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium adja ki. Az ajánlás kiadásához megkövetelt adatokon kívül a NM és a MKM a jogszabály által elő nem írt szempontokat is figyelembe vesz (pl. nem teszik lehetővé a p. sz. letöltését munkahelyváltogatás nélkül). A MKM illetékes osztályán az ajánlásra váró ügyeket a minisztérium katonai referensének (hivatásos katonatiszt) aktív közreműködésével intézik. A történelmi egyházaknak könnyebben, a "szektáknak", köztük a Magyarországi Scientology Egyháznak nem adnak ajánlásokat. A nevezett jogszabályt (B. I. 2.) úgy értelmezik, hogy a MKM irányítása alatt működő intézmények csak akkor kaphatnak ajánlást, ha ott kizárólag egészségügyi vagy szociális jellegű, illetve gyermek- és ifjúságvédelmi célú p.sz.-os munkavégzésre kerül sor.

Kifogások:

1./ Azon túlmenően, hogy nem egységes a jogértelmezés és a gyakorlat, a legnagyobb probléma az, hogy mivel nincs tisztázva a javaslattevő szerv pontos feladata, nem pontosan tudott az ajánlás mibenléte, a minisztériumok ezt félreérthetik és félre is értik.

2./ Nem a jogalkotó akarata érvényesül, az ajánlásból engedélyezés lesz. Ezáltal a jegyző és a OMK közé beékelődik egy újabb kontroll-szerv, ezáltal szűkül a p. sz. teljesíthetőségének köre, továbbá a foglalkoztató ellenőrzésével párhuzamosan, jogszabályellenesen, a p. sz.-osok személyes kontrolljára is sor kerül.

3./ Kirívó jogtalanság azonban csak a művelődési tárcánál tapasztalható. Ennél a tárcánál szükséges az ügyintézés "civilizálása", a bejegyzett vallási felekezetekkel szembeni egyenlő eljárás elvének megvalósítása, és a minisztérium jogszabály értelmezésének megváltoztatása (az idézett jogszabály /B. I. 2./ nem teszi kötelezővé, hogy csak az ott

felsorolt célú munkavégzés esetén lehet ajánlást adni). A MKM tevékenysége nyomán, - az oktatásügy, a kulturális szféra kárára is, - jelentősen megnehezedik vagy lehetetlenné válik a MKM alá tartozó intézményekben való p. sz. teljesítés.

4./ Egymásnak ellentmond a B. I. 2. által kialakult gyakorlat: ugyanarra a bekezdésre hivatkozva nem ad ajánlást a művelődési tárca és oszt be p. sz.-osokat "állami" munkahelyekre a Pest megyei Munkaügyi Központ. A két megközelítés másban is hasonlít egymásra: mindkét esetben a humán - egészségügyi - szociális - környezetvédelmi - civil szféra kárára történik a jogértelmezés.

5./ Nem tisztázott, hogy különböző egyházi, alapítványi, karitatív stb. szervezeteknek ki a "felettes", ajánlást adó szerve. Erre a hiányosságra MÜM jelentése is figyelmeztet (F. H.: I. E. 2./).

C./ Összefoglalás: Örömmel jelenthető, hogy egyes nyugat-európai országokkal ellentétben, Magyarországon a p. sz. polgári jellege egyértelmű. Figyelmet érdemel, hogy p. sz. szolgálatos ügyek vitelével megbízottak általában empátiával viseltetnek p. sz. szolgálatosokkal szemben. A meglévő jogszabályi anomáliák megszüntethetők, az illetékeseknek elkerülhetetlen a vitás jogszabályoknak az egyértelműsítése, a bürokratikus ajánlási rendszer egyszerűsítése, a "szürke" zónába tartozó "állami" foglalkoztatók kiszűrése és a jogalkalmazók fokozott ellenőrzése. Ezek megvalósulása esetén Magyarország etekintetben példaértékű modellt válhat. Ez utóbbihoz azonban még egy valami szükségeltetik: a külföldi csereprogramok léte. Sajnálatos módon ennek, az Alba Kör által is képviselt elképzelésnek itthon még nem sikerült az államigazgatásban támogatókat találni. Mindent egybevetve, a jelen helyzetből indulva az kell megállapítanunk, hogy a hazai szabályozás és gyakorlat alapvonalaiban megfelelő, de lényeges változtatásokra szorul.

V. A CO BÜNTETŐ JELLEGE

A./ A nemzetközi dokumentumok egyöntetűek abban, hogy nem lehet büntető jellege az a. sz.-nak, az a. sz.-t teljesítőknek ugyanolyan jogokat kell élvezniük mint azoknak akik fegyveres katonai szolgálatot választottak és a k. sz.-ot teljesítők juttatásának megfelelő juttatásban részesüljenek. Az a. sz.-ot teljesítőket meg kell védeni a kizsákmányolás minden formájától. (N. D.: 1. 4. 6. 7. 8. 9.)

B./ I. A Hvt. részletesen foglalkozik "A személyes honvédelmi kötelezettségüket teljesítők és hozzátartozóik jogosultságaival" (135. - 190. szakaszok) és azt mondja, hogy "A honvédelmi kötelezettséget teljesítő személy megbecsüléséről és jogos érdekeinek védelméről az állam gondoskodik" (Hvt. 135. szakasz /1/), továbbá, hogy az érdekvédelem szabályai kiterjednek a polgári szolgálatteljesítők kötelezettségüket teljesítőkre is (Hvt. 135. szakasz /1/ c/).

B./ 2./ 1994-es árakon számolva egy sorkatona évi illetménye 23 ezer, ruházati ellátása 27 ezer, élelmiszer ellátása 65 ezer elhelyezése 56 ezer, egészségügyi ellátása 32 ezer, utazási költsége 1 ezer forintot, (összesen 204 ezer forintot), emészt fel, míg kiképzése mitegy 200 ezer forintba került. (F. H.: V. 1./) A p. sz. költségei a foglalkoztató és a központi költségvetés (Foglalkoztatási Alap = FA) között oszlik meg. (H. M. I.: 6./ 14. szakasz, 16. szakasz /2/, 17. szakasz /1/) Ez utóbbi fizeti a ruhapénzt (500 Ft/hó), az illetményt (1950 Ft/hó), és szükség esetén az utazási költségeket, míg a foglalkoztató az étkezési hozzájárulást (170 Ft/nap) és esetleg a jutalmat. (Mivel a jutalom csak adható, a foglalkoztatók ritkán élnek vele.) (1995 III. 1-től az illetmény 2.200 Ft/hó és az étkezési hozzájárulás 200 Ft/nap. A ruhapénz havi 500 Ft-os tétele, évi mitegy 20 %-os infláció mellett 5 éve változatlan.)

Arra a kérdésre, hogy mibe került 1994-ben egy p. sz.-os, - attól függően, hogy milyen

adatsorokat használunk, - több válasz adható. Ha a fentiekből indulunk ki, akkor, - évi 12 ezer Ft/fő utazási költséggel számolva, - egy p. sz.-os a központi költségvetésnek 41 ezer 400, a foglalkoztatónak 62 ezer 50, összesen 103 ezer 450 forintba került. Ha azt vesszük alapul, hogy a p. sz.-ra felhasznált összeg az OMK szerint 34 millió 202 ezer forint volt (F. H.: I. E. 2./), akkor egy p. sz.-ra 28 ezer 621 forint jutott a központi költségvezésből (összesen 90 ezer 671 Ft.). Az első számítás alapján az összköltség 60 %-át, a második esetben 68 %-át viselte a foglalkoztató. (Az 1995-s előirányzat szerint a MűM 20 millió forintot fordíthat a p. sz.-ra (H. T. I.: 11./).

B./ 3./ Részletesen szabályozott a segélyek, juttatások és kártérítések mibenléte is. A hadkötelest behíváskor egyszeri bevonulási segély, (Hvt. 143. szakasz), és hozzátartozóival együtt teljeskörű és térítésmentes állami egészségügyi és gyógyszerellátás (Hvt. 164. 165. szakaszok), továbbá, ha a kötelezettségének teljesítésével összefüggésben baleset éri, baleseti táppénz, baleseti járadék vagy baleseti rokkantsági nyugdíj, hozzátartozóit baleseti nyugellátás illeti meg (170. szaksz /2/).

B./ 4./ A tartalékos állományban lévő hadköteles, tartalékos katonai szolgálat ideje alatt illetményre jogosult. A honvédek, tisztesek esetében ez napi 460, havi 13.800 Ft, tiszthelyettesek esetében napi 466, havi 14.000, tisztek esetében napi 483, havi 14.500 forintot tesz ki. Ez az összeg az említett beosztás szerint 2.500, 3.500, és 4.500 forintnyi összeggel növelhető. (Érvényes: 1995. III. 1.-től.) (H. M. J.: 13./)

Kifogások:

1./ A sorállomány esetében az állam viseli az összes költséget, míg a p. sz. teljesítők esetében a költségek nagyobbik részét áthárítja a foglalkoztatóra. Az általános hadkötelezettség alapján teljesített p. sz.-at esetében ezáltal az állam költségeket takarít meg, ill. pénzt von el a foglalkoztatóktól. Ez minden foglalkoztatóra nézve hátrányos, de különösen méltánytalan a nem állami, a civil foglalkoztatók esetében.

2./ Amennyiben a p. sz.-t ahhoz a tartalékos katonai szolgálathoz hasonlítjuk, amely során a hadkötelesnek, bizonyos fokig a munkáltató terhére is biztosítják az átlagkeresetet, más probléma merül föl. Nevezetesen: a tartalékos illetménye jóval magasabb a p. szolgálatosénál és összességében biztosított az átlagkereset kézhezvétele.

3./ Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a p. sz. ideje a sorkatonai szolgálatnál azért hosszabb 6 hónappal, mert ezáltal a tartalékos szolgálati idő is letöltésre kerül, akkor a 6 hónapra a p. sz.-nak is a tartalékos honvéd illetménye jár. Ezt a költséget értelemszerűen az államnak kell vállalnia.

4./ A jogszabályok a sorkatona és a p. sz.-os ellátása között lényeges különbséget tesznek. A sorkatona ellátására pontosan kétszer annyit költenek mint, - az állam és a foglalkoztató kiadását egybevéve, - a p. szolgálatosra. A p. sz.-ra nézve ennél is rosszabb az arány, ha a tiszta állami költségeket hasonlítjuk össze.

5./ A jogalkotó nem rendezte megynyugtató módon a p. sz.-ot teljesítők érdekvédelmét. Részben ezért, részben pedig a kérdés anyagi vonzata miatt a p. sz.-osok és hozzátartozóik egészségügyi és gyógyszerellátása, a p. sz.-osok helységen belüli ingyenes, hivatalos utazása, és a baleseti kártérítése nem rendezett. (Ezeket a hiányosságokat és az alábbi pontban szereplő bevonulási segély gyakori elmaradását a MűM Jelentés is elismeri és szóváteszi.) (F. H.: I. E. 2./)

6./ A bevonulási segély ki nem fizetése jelenti a legtöbb problémát országszerte. A p. sz.-ot az eskü letétele előtt kérvényezők részesülnek, míg a bevonulás előtt kérvényezők nem részesülnek az egy vagy fél havi átlagkeresetet biztosító bevonulási segélyben. Az Alba Kör Lílásfoglalást tett közzé ezzel kapcsolatban (F. H.: IV. 4./), amelyre a HM (F. H. I. A. 5./) és a Fővárosi hadkiegészítő Parancsnokság is válaszolt (F. H.: A. 2./). Egybehangzó jogértelmezésük szerint a kifogásolt esetekben a foglalkoztatónak kell kifizetnie a nevezett segélyt. Ez a megközelítés elvileg elfogadhatatlan, másrészt, - a korábban elemzettek

szerint, - a foglalkoztató érdektelenségének az előidézését jelentené.

7./ A helyzet rendezetlensége mögött az áll, hogy senki sem akarja vállalni a kifizetés mintegy 10-15 millió forintos terhét. Nyilvánvaló, hogy a bevonulási segély minden hadkötelesnek jár, hogy a segélyezési pénzeket a bevonulók egészére számítják ki, hogy ez a pénz valahol létezik és felhasználásra kerül. Amennyiben ez utóbbi megállapítás nem felene meg a valóságnak, úgy abban az esetben is a központi költségvetésből kell azt előteremteni. A helyzet rendezetlenségéért a munkaügyi tárcát terheli a felelősség.

C./ Összefoglalva: Magyarországon, - hasonlóan más nyugat-európai országokban, - a p. sz.-nak büntető jellege tettenérhető a juttatási és segélyezési rendszer szabályozásában. Annak ellenére, hogy az Alkotmány és a Hvt. ezzel kapcsolatos bevezető szakaszai a szolgálati formák között nem tesznek különbséget, diszkriminatív szabályokat nem írnak elő, mégis a Hvt. más szakaszai ill. alacsonyabb szintű jogforrások egyértelműen negatív diszkriminációt írnak elő a p. sz.-ot teljesítőkkel kapcsolatban. Emellett a jogszabályoknak a p. sz. intézményének és a p. sz.-ot teljesítők kárára történő értelmezése tovább nehezíti a helyzetet. Ebben a kérdésben különösen érzékelhető, hogy a p. sz. intézményéért nem kellő súllyal áll ki az illetékes minisztérium, hogy a p. sz.-osokért miniszteriális szinten nem megfelelő a lobbizás, ill. a honvédség érdekei sokkal jobban képviseltetnek. (Nem kétséges, hogy a sorkatonák javadalmazása, érdekérvényesítése sem kielégítő, - de ennek taglalása nem ennek a Jelentésnek a feladata.) A foglalkoztatók teherviselési kötelezettsége nem elfogadható, aránytalan teherviselése pedig veszélyezteti a p. sz.-os munkahelyek létét. Azáltal, hogy p. sz.-ot teljesítők 1994-ban havi 8, ezer 550, 1995-ban pedig 9 ezer 700 forintból gazdálkodhatnak, hogy a 12 ezer 200 forintos létminimum alatti juttatási rendszer keretei között kell 18 hónapot szolgálniuk. Ennek komoly elriasztó hatása van, büntető jellegű és sérti a jogegyenlőség elvét.

VI. AZ ALTERNATÍV SZOLGÁLAT IDŐTARTAMA

A./ A a. sz. időtartamának vonatkozásában megoszlanak a dokumentumok elvárásai: az egyik, - többségi - felfogás szerint az a. sz. időtartama nem lehet hosszabb mint a "tényleges", "átlagos", "szabályos" katonai szolgálat hossza (N. D.: 1. 2. 7.), míg a másik felfogás szerint a "tényleges" katonai szolgálat hosszát legfeljebb másfélszeresen haladhatja meg. (N. D.: 6.)

B./ 1./ Magyarországon a fegyveres és fegyvertelen sorkatonai szolgálat időtartama 12 (Hvt. 96. szakasz /1/), p. sz.-t időtartama 18 hónap (Hvt. 118. szakasz /1/). A sorkatonai szolgálatot követően, a hadköteles állampolgárok, a korcsoportok szerinti besorolás szerint, összesen 120 napnál hosszabb időre nem hívhatók be (Hvt. 122.-124. szakaszok). Nincs meghatározva tehát, hogy minden tartalékos korú hadkötelest be kell hívni, a törvény a behívhatóság lehetőségét írja elő, és maximálja a tartalékos szolgálat időtartamát.

B./ 2./ Az elmúlt 5 év adatai szerint, a tartalékos szolgálatot teljesítők (összesen 33757 fő), összesen 545237 napot szolgáltak. Vagyis az elmúlt 5 év átlagában, 1 tartalékos katona átlagosan 16.2 napot szolgált. Az a sorkatona aki leszolgált a 12 hónapot és a 16.2 napot, az életében (békeidőben) összesen 381 napot volt-lesz katona ill. mindenki, aki a fegyveres katonai szolgálatot "választja", az ennyi összidővel számolhat. Nincsenek adataink azok számáról, akik, - különböző, de nem egészségügyi okokból, - egyáltalán nem teljesítenek tartalékos szolgálatot, azaz a hadkötelesek hány százalékára vonatkoznak az ismertetett adatok.

Kifogások:

1./ A nemzetközi dokumentumok egységesek tekintetben, hogy mihez kell viszonyítani a p. sz.-t idejét, de a józan belátás és a logika is az kíváná, hogy a viszonyítási alap a "tényleges", az "átlagos", a "szabályos" katonai szolgálat hossza legyen. Ezzel szemben feltűnő a fegyveres (sor- és tartalékos) és a p. szolgálat időtartama közötti különbség. Míg az első esetben a behívásra kerülő tartalékosok átlagosan 381 napot, addig a p. sz.-ot teljesítők mindegyike 540 napot szolgál.

2./ További probléma, hogy míg a p. szolgálatos minden esetben köteles letölteni az 540 napot, addig a nem a p. szolgálatot teljesítő hadköteles minden esetben csak 365 napot köteles letölteni, az átlagosan 16.2 napos tartalékos szolgálatot csak feltételesen.

3./ Amennyiben a nemzetközi dokumentumokban kisebbségben lévő állospontot, azaz a "tényleges" katonai szolgálathoz viszonyított egyharmaddal hosszabb p. sz.-ban vesszük alapul, akkor Magyarországon a p. sz. hosszának 508 napnak kellene lennie.

4./ Mindebből következően ez első esetben 159 nap (5.3 hónap), a második esetben 32 nap (1.1 hónap) a különbség, azaz egy p. sz.-os mindkét esetben tovább szolgálja a hazáját mint egy katona.

C./ Összefoglalva: Magyarországon nemcsak a p. sz. juttatási rendszere, de az időtartama is büntető jellegű. A 18 hónapos szolgálati idő előírásával a jogalkotó tudatosan kívánja távol tartani a kérelmezőket, a viszonylag liberális engedélyezési eljárás ellensúlyozásaként a juttatási rendszer mellett az időtartammal akarja elriasztani a jelentkezőket. Magyarországon, ahol se hagyománya, se tekintélye nincsen még a p. sz.-nak, és ahol folyamatosan és jelentősen nehezednek az életkörülmények, a 18 hónapos, havi 10 ezer Ft alatti összegű p. sz. nem reális alternatívája a 12 hónapos katonai szolgálatnak. A jutattatási és idő "szűrő" mind az Alba Kör, mind pedig az illetékesek véleménye szerint működik, komoly visszatartó hatása van. Fölvethető, hogy a nevezett feltételek mellett teljesíthető p. szolgálati lehetőség egyre inkább formálissá válik, léte elvi jelentőséggel bír ugyan, de gyakorlatilag elvállahatatlan formában működik. Emiatt csak a fanatikusan elkötelezettek és a jómóduak tudják vállalni, ami szerencsétlen helyzetet teremt és káros a p. szolgálat intézményére nézve.

Az Országgyűlés által elfogadott haderőreform keretében történő létszámcsökkentés és a már korábban bejelentett szolgálati idő csökkentése jó alkalmat kínál arra, hogy a p. sz. ideje is lényegesen csökkenjen. A 10 hónapos sorkatonai szolgálat bevezetése esetén 11 vagy 13 hónapos p. sz. bevezetése indokolt attól függően, hogy a nemzetközi elvárások közül melyiknek kívánnak eleget tenni a jogalkotók.

VII. A FEGYVER NÉLKÜLI KATONAI SZOLGÁLAT (f. k. sz.)

I. A FEGYVERTELEN KATONAI SZOLGÁLATRÓL ÁLTALÁBAN

1./ A Jelentésben viszonylag kevés szó esett a fegyver nélküli vagy fegyvertelen katonai szolgálatról (f. k. sz.). Ennek több oka van: 1./ A kérvényezési, elbírálási és fellebezési szabályozását tekintve, - tehát az ezeket érintő problémák vonatkozásában is, - megegyezik a p. sz.-tal. 2./ A szolgálat teljesítésére a hadsereg kötelékében kerül sor, ezáltal a katonákra vonatkozó jogszabályok hatálya alá tartoznak, amely keretek között a CO "számonkérése" elválaszthatatlanul érintené a katonák jogállását ill. a katonák emberi jogainak érvényesülésének kérdését. Ez pedig bevallottan nem feladata e Jelentésnek. 3./ A f. k. sz.-tal kapcsolatban, - a p. sz.-tal való érintkezési felületeken kívül, - nem merültek fel említésre méltó problémák, ill. emberi jogi problémák nem jutottak tudomására az Alba Körnek. 4./ E Jelentés elkészítésének időszakában egyetlenegy f. k. sz.-ot vállaló sem

teljesített szolgálatot, tehát nem volt mód arra, hogy helyzetükről tájékozódjunk. 5./ A nemzetközi dokumentumok is szűk szavúan szólnak a f. k. sz.-ról, s a magyar szabályozáshoz hasonlóan a p. sz.-tal együtt tárgyalják a f. k. sz.-ot.

2./ Mindemellett e Jelentésnek egyértelműen tárgya a f. k. sz., hiszen mindenhol a világban, a p. sz. létezésétől függetlenül, a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás fogalmi körébe tartozik és annak egyik formájának minősül. A f. k. sz. CO mivolta megkérdőjelezhetetlen, tehát a p. sz.-al együtt, azzal teljesen azonos "rangban", emberi jognak minősül. Létezése mindenképpen fontos a lelkiismereti szabadság érvényesülése szempontjából, jelentőségéből semmit nem von le, hogy Magyarországon a p. sz. létezése mellett nincs olyan nagy súlya mint ott, ahol nem létezik p. sz., vagy, hogy ezt a szolgálati formát igen kevesen válsztják hazánkban.

II. A F. K. SZ.-RÓL KONKRÉTAN

B. 1./ A f. k. sz.-ot vállalóknak a katonai eskü helyett fogadalmat kell tenniük (Hvt. 49. szakasz, Hvt. Melléklet 2.), fegyveres kiképzésben nem részesülnek és fegyveres őrszolgálatot nem látnak el, de a hadsereg kötelékében, katonaként teljesítenek szolgálatot (Hvt. 93. szakasz 3./). A hadsereg parancsnoka jelöli ki azokat a katonai szervezeteket és beosztásokat, amelyekben f. k. sz.-ot lehet teljesíteni (Vhr. 71. szakasz). A két katonai szolgálat célja azonos, és a szolgálat időtartama megegyezik a sorkatonai szolgálatot teljesítők idejével (Hvt. 95. 96. szakasz /1/). A f. k. sz. katonai szolgálati viszonyinak számít (Hvt. 51. szakasz). Ez azt is jelenti egyben, hogy a f. k. sz.-ot teljesített hadköteles, tartalékos szolgálat teljesítésére behívható és a katonákra vonatkozó szabályok alapján részesülnek ellátásban, juttatásban stb.

B. 2./ F. k. sz.-ot Magyarországon 1994-ben 91 fő kérelmezett, közülük 50 (55 %) főnek engedélyezték és 11 (12 %) főnek elutasították a szolgálat teljesítését. A fennmaradó 30 (33 %) esetben "egészségügyi alkalmatlanság, kérelmek visszavonása stb." (F. H.: A. 3./) miatt nem született döntés, ill. nem tudni, hogy milyen döntés született. A '94-es adatokkal együtt, 1989 óta 380 fő kérelmezte ezt a szolgálati formát. A kérelmek közül 251-et (66 %) engedélyeztek és 51-et (13 %) utasították el és az "ismeretlen kimenetelű ügyek" száma 78 (21 %). Évente tehát átlagosan 63 fő ad be kérelmet, és a kérelmezők átlagosan 66 %-a kap, míg a 21 % nem kap engedélyt a teljesítésre. Az "ismeretlen kimenetelű ügyek" száma 6 év alatt 48 (13 %). A kérelmezők száma enyhe emelkedést, az elutasítottak száma pedig csökkenést mutat.

B. 3./ A f. k. sz.-ot legnagyobb százalékban a Krisztusban Hívô Nazarénus Gyülekezet tagjai válsztják. (Ez nem jelenti azt, hogy a nazarénusok közül nem kerülnek ki p. szolgálatosok is. A K. H. Nazarénus Gyülekezet 15 fő p. sz.-os alkalmazására kapott engedélyt. Közülük 1994-ben 14-en a Gyülekezet szegedi imaházának építésénél dolgoztak. /F. H. IV. 2./) A f. k. sz. letöltésére külön erre a célra létrehozott építő alakulatban, Budapesten került sor 1994-ig. Jelenleg 91 f. k. sz.-os, zömében nazarénus vár behívásra. Behívásuk várható ideje 1995. novembere. A honvédelmi tárca "összevárja" a f. k. sz.-osokat, hogy egyszerre és egy alakulatban tölthessék le szolgálatukat. (Mivel ezzel kapcsolatban negatív diszkrimináció ténye nem jutott tudomásunkra, továbbá mivel a szolgálatteljesítők és a honvédség érdeke egybeesnek, nincs kifogásunk e megoldás ellen.)

B. 4./ Két dologra kell még itt kitérni. Az egyik az, hogy a f. k. sz.-osok is, - akárcsak más sorkatonák, - szabadon gyakorolhatják vallásukat, míg a másik, hogy a honvédség nagyon jó katonának tartja őket. (F. H. IV. 3./)

Kifogások:

1./ A f. k. sz. vonatkozásában nem tisztázott a katonai jogviszony kezdete, ill. az, hogy a sorkatonák által letett katonai eskű és a f. k. sz.-ot választó katonák által letett fogadalom jogi helyzete között mi a különbség. A fegyver használaton túl, miben áll a két katonai szolgálat közötti jogviszony különbsége, pontosan miben érhető tetten az eskű és a fogadalom jogkövetkezménye.

2./ Státuszuk felemás, hiszen a hadsereg céljának legfontosabbikával, a haza fegyveres védelmével nem tudnak azonosulni, ugyanakkor, minden más vonatkozást tekintve katonának minősülnek és élvezik a fegyveres katonai szolgálatot teljesítőket megillető előnyöket és viselik annak hátrányait. Számonkérhető-e a hadseregtől, hogy nem kezeli őket a fegyvertfogó katonákkal megegyező módon, akkor amikor csak meghatározott katonai szervezetekben és beosztásban tevékenykedhetnek, vagy amikor katonai előremenetelük (rendfokozat) nem azonos a többi katonával? Ha ők valóban katonák, és a katonákra vonatkozó jogállás szabályai vonatkoznak rájuk is, akkor nem érheti őket negatív diszkrimináció, a törvény nem ismer első- és másodrangú katonát.

3./ Az említett, - általam "ismeretlen kimenetelű ügyek" kategóriájába sorolt ügyek aránya nagyon magas, továbbá erről (egészségügyi alkalmatlanság, kérelmek visszavonása stb. esetekről) a honvédség nem vezet statisztikai kimutatást.

C./ Összefoglalva: Örvendetes, hogy a f. k. sz.-t Magyarország a CO egyik formájának tekinti és engedélyezése a p. sz.-al azonos módon történik. Ezért a p. sz.-ra vonatkozó észrevételeink a f. k. sz.-ra is vonatkoznak, legalábbis az eljárási szakaszban. Az a. sz.-i státusz elnyerését követően a két szolgálati forma élesen elválík egymástól és a f. k. szolgálatot hadseregen belül, katonai szolgálatként kell teljesíteni. A nemzetközi elvárásoknak megfelelő módon történik a szolgálatteljesítésük, tehát a jogszabályok és a honvédség tiszteletben tartja a lelkiismereti meggyőződésükből eredő másként gondolkodásukat, ugyanakkor a sorkatonákéval megegyező jogok illetik meg, és kötelezettségek terhelik őket. Ez a magyar joggyakorlat nemzetközi szempontból is elismerésre méltó. Pusztán a szolgálat léte vet fel bizonyos nehezen tisztázható jogi, emberi jogi problémákat, ami átgondolásra kell, hogy készítse a későbbiekben a jogalkotót, viszont ezek jelenleg érdemben nem befolyásolják a szolgálat-teljesítésről alkotott egyértelműen pozitív képet.

VIII. KATONAI SZOLGÁLATMEGTAGADÓK A BÍRÓSÁG ELŐTT

I. A HADKÖTELEZETTSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ JOGSZABÁLYSÉRTÉSEK TÍPUSAI

Ma Magyarországon a hadkötelezettséggel összefüggésben elkövetett jogszabálysértések 3 féle eljárás keretében kerülnek megítélésre. Az a. sz. engedélyezésére irányuló eljárásra az államigazgatási eljárás általános szabályai irányadók (Hvt. 116. szakasz /4/). A sorozással, behívással stb. összefüggő normaszegésre a szabálysértési eljárás, az általános hadkötelezettség megszegésével kapcsolatos jogszabálysértésekre a büntető törvénykönyv szabályait kell alkalmazni. Az első csoportba soroltakról, azokról akik a jegyző határozatát bíróság előtt megtámadják, már esett szó. (V. III. B./II. 1./ és 3./)

A szabálysértési eljárás hatálya alá tartozó honvédelmi szabálysértések közül, a sorkötelesek sorozásával és behívásával összefüggően, 1994-ben 3.646 eset fordult elő. Feljelentésre 172 (5 %), elővezetésre 292 (8 %) esetben került sor. (F. H.: I. A./ 3./) A

szabálysértési eljárás adataiból következtetni lehet pl. az egyre romló állampolgári fegyelemre, de kiegészítő adatok hiányában nem lehet következtetni arra, hogy milyen arányban fordulnak elő közöttük a lekiismereti okból elkövetett szabálysértések. Annyi minden bizonynyal állítható, hogy ebben a kategóriában nyilvántartott esetek, nem tipikus esetei a CO-nak.

II. A HONVÉDELMI KÖTELEZETTSÉGEK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

A CO klasszikus eseteivel a büntető törvénykönyv (BTK) "A honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények" fejezetében (XIX. Fejezet) foglalkozik. 1994-ben az ismertté vált honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények száma 287, az elkövetők száma 286 fő volt. (F. H. II. 2./) A 287 esetből 210 volt büntett, 70 szándékos vétség és 7 gondatlan vétség. A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények 66.6 %-át, (191 eset) teszi ki a katonai szolgálat megtagadásának esetei. Ez a szám a 180 katonai szolgálat megtagadása (BTK 336. szakasz) és a 11 polgári szolgálat alóli kibúvás (336/A. szakasz) tényállásának megvalósítóit tartalmazza.

A legtöbb katonai szolgálat megtagadására (BTK 336. szakasz) Budapesten (70, 39 %), Borsod-Abaúj-Zemplén (35, 19 %) és Hajdú megyében (20, 11 %), míg a legkevesebbre Pest megyében (0, 0 %) került sor. A polgári szolgálat alóli kibúvás (BTK /336/A. szakasz) esetében a legtöbb elkövető Zala megyében (4, 36 %) a legkevesebb Békés, Csongrád, Fejér, Győr-Sopron-Moson, Hajdú, Heves, Nógrád, Pest, Szabolcs-Szatmár, Vas, Veszprém megyében (mindenhol egyaránt 0, 0 %) volt.

III. TELJES MEGTAGADÓK

A katonai szolgálatmegtagadás két kategóriája között lényeges különbség van az elkövetés ideje és motivációja és vélhetően az elkövető személye között. A katonai szolgálat megtagadásának (k. sz. m.) törvényi tényállását megvalósítók az ún. totál megtagadók, akik minden szolgálati formára egyaránt nemet mondanak. A Budapest 8 kerületében az általam - engedéllyel - áttanulmányozott 1991 és 1994 közötti 68 k. sz. m. ügy közül 64 (94 %) esetben volt Jehova tanú az elkövető. A dokumentumok tanúsága szerint 2 esetben (2.9 %) korábban már valamiért büntetett hadköteles volt az elkövető (lelkismereti motivációra csak az egyik esetben lehet esetleg következtetni), míg 2 esetben (2.9 %), - közelebről meg nem nevezett, - vallási meggyőződés motiválta az elkövetést. A k. sz. m.-ókat 6-10-12 hónap végrehajtandó börtönbüntetésre ítélik a polgári bíróságok, aminek a végrehajtását 24 hónap próbaidőre felfüggesztik. A bíróságok 26 esetben (38 %) szabtak ki pénz mellékbüntetést, aminek az összege 3.000 és 20.000 ezer forint között volt, átlagosan pedig 7.000 forintot tett ki. Közügyektől való eltiltást egyetlen esetben szabott ki a bíróság. A k. sz. megtagadók 3 esetben (4.5 %) nyújtottak be fellebezést az ítélet ellen. Az elbírálásra kerülő fellebezések mindegyikében a másodfokú bíróság a fellebező javára változtatta meg az elsőfokon eljáró bíróság ítéletét.

Nagy a valószínűsége annak, hogy ezek az adatok reprezentálják az országhoz tartozó adatokat. Amennyiben ezt a feltételezést elfogadjuk, úgy arra a következtetésre juthatunk, hogy Magyarországon a katonai szolgálat megtagadói néhány kivétellel a Jehova Tanúi Gyülekezet soraiból kerülnek ki, akik mind sorkatonai szolgálat előtt álló 18-20 évesek, s 8 osztályos általános iskolai végzettséggel, vagy szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkeznek.

A magyarországi Jehova Tanúi Gyülekezet Elnöki Bizottságának véleménye szerint a

katonai szolgálatot helyettesítő p. sz. nem teljesíthető Jehova tanúja által. A Gyülekezet nem buzdít arra, de nem is tiltja azt, hogy tagjai katonai vagy polgári szolgálatot teljesítsenek. Ebből a kérdésben minden tag saját lelkiismerete szerint dönt. Mindemellett a Jehova tanúi az egész világon megtagadják a fegyver használatot és a polgári szolgálatot. Az Elnöki Bizottság tagja úgy nyilatkozott, hogy a polgári szolgálat előkészítése során a Gyülekezet nem foglalt állást, a bevezetéséhez nem adta hozzájárulását.

Ezzel kapcsolatban a CO-val összefüggésben, szükséges néhány kiegészítést tenni. 1./ A Jehova Tanúi Gyülekezetben nincs választási lehetőség, Gyülekezeten belül nem érvényesül a lelkiismereti- és vallásszabadság. Az aki katonának vagy p. sz.-osnak áll, azt a Gyülekezet automatikusan kiközösíti, ill. ezt megelőzően olyan körülményeket teremt, amiben a választás szabadsága erősen korlátozott. 2./ A p. sz. bevezetésének idején a HM mindent megtett annak érdekében, hogy a Gyülekezet vezetői véleményét megismerje és egy kompromisszumos megoldás szülessen. 3./ Nem bizonyított teljesen, hogy a Gyülekezet tagjai a világ minden országában azonos állásponton lennének etekintetben. 4./ Mindezzel együtt a kérdést rendezetlenné kell tekinteni. A létező nézetkülönbség ellenére kínálkozik megoldás, ugyanis az államnak nem érdeke, hogy évente mintegy 150 ügyben, egy pacifista vallási csoporttal szemben eljárjon akkor, amikor a Gyülekezet tagjai, - minden egyéb vonatkozásban, - törvénytisztelő állampolgárok és a társadalom megbecsült tagjai. 5./ A hadsereg létszámának csökkentése idején, a szigorú tagsági követelményekkel bíró Gyülekezet tagjainak behívásától el lehetne tekinteni anélkül, hogy megalapozottan lehetne attól tartani, hogy létszámuk ezért növekedne.

IV. A POLGÁRI SZOLGÁLAT MEGTAGADÓI

A p. sz.-ot csak akkor lehet megtagadni, ha valaki már elnyerte ezt a státuszt. A megtagadásra vagy a szolgálatteljesítés megkezdése előtt vagy közben szokott sor kerülni. Ebből eredően az "elkövetői" kör csak azokból kerülhet ki, akik előzetesen már átestek a lelkiismereti szűrőn, a lelkiismereti ok megléte elfogadásra talált.

A p. sz. megtagadásának indokai pontosan nem ismertek. Feltételezhető, hogy egyrésztük esetében a lelkiismereti motiváció, - minden szűrés ellenére - nincs meg vagy nem elég erős. Másrészt a megtagadásban szerepet játszhat az anyagi kilátástalanság és a munkahelyi konfliktus. (A p. sz.-os nem a számára elfogadható helyre kerül beosztásra, a foglalkoztató nem ad meg bizonyos jutattásokat, ellentételezés nélküli túlmunka kötelezettséget ír elő, vagy vele szemben fegyelmi problémák merülnek fel, amit a szolgálat magtagadásával akar félbeszakítani.)

Budapesten 1994-ben 4 p. sz.-os (2 %) ellen tett feljelentést a munkaügyi központ. 1995 első negyedévében összesen 8 p. sz.-os ellen folyt vizsgálat. Amennyiben ennek nyomán bizonyítást nyer, hogy polgári szolgálat alóli kibúvás esetéről van szó, bíróság hoz ítéletet ügyükben.

A polgári szolgálat megtagadása miatt elítéltek közül 3 konkrét eset ismert előttem. Mindegyik esetben 6 hónap végrehajtandó szabadságvesztést szabtak ki, 24 hónap próbaidőre felfüggesztve. Ezek közül lelkiismereti okra való hivatkozás egyetlen esetben fordult elő. (Korábban Jehova tanúja volt az illető, ill. Jehova tanúja kívánt ismét lenni.)

Kifogások:

- 1./ A k. sz. m.-k esetében előfordult, hogy a vádiratban vagy az ítéletben a Jehova tanút "szekta tagnak" nevezték.
- 2./ A vádiratok, ítéletek sokszor megelégednek azzal, hogy a megtagadás okának a Jehova

Tanúi Gyülekezethez való tartozást tüntetik fel, holott a vádlott ill. elítélt lelkiismereti, vallási okra hivatkozik, vagy szószerint azt mondja, hogy "lelkiismereti okból" tagadja meg a katonai szolgálatot.

3./ A bíróságoknak a "Jehova tanúság" megállapítása fontosabbnak tűnik mint a tényállás elkövetésének motivációja.

4./ Az ügyekben eljáró hatóságoknak terminológiai problémáik vannak. Előforduló pontatlanság, hogy "polgári fegyvernélküli", "alternatív szolgálat" ügyében folytatnak eljárást vagy hoznak ítéletet.

5./ Megoldásra vár a p. sz. teljesítésével összefüggő problémák, konfliktusok olyan formában történő rendezése ami egyrészt biztosítja a szolgálatteljesítést, másrészt nem vezet a szolgálat megtagadásához. Szükséges lenne tehát a szolgálat-teljesítés és az elítélés közötti ür kitöltésére.

V. BEBÖRTÖNZÖTT KATONAI SZOLGÁLATMEGTAGADÓK

A k. sz. m.-k végrehajtandó szabadságvesztést kapnak ugyan, de ezt meghatározott próbaidőre felfüggesztik. (A jogerős ítélet meghozataláig a k. sz. m. nincs előzetes letartóztatás alatt.) Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy szolgálattagadót elítélik, de büntetését nem kell letöltenie, amennyiben próbaidő alatt nem követ el bűncselekményt. A próbaidő leteltét követően a törvény erejénél fogva mentesül a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól (BTK 102. szakasz /1/ b/). A k. sz. m. tehát az ellene folyó eljárás ideje alatt, továbbá a jogerős ítélet meghozatala után folytathatja addigi életvitelét, kivéve ha munkálynak végzéséhez a büntetlen előélet, - a próbaidő alatt - nem feltétel, és a kiszabott pénzbüntetést kifizette.

A Legfelsőbb Bíróság kialakított gyakorlata szerint sem a próbaidő alatt, sem pedig utána a k. sz. m. nem hívható fel a hadkötelezettség teljesítésére, amennyiben ezért őt a bíróság jogerősen elítélte. Ennek nyomán ma, az aki megtagadta a polgári vagy valamelyik katonai szolgálatot, és ezért a bíróság jogerősen elítélte, az elkövetés idejétől és végrehajtásától függetlenül, élete folyamán, békeidőben mentesül a hadkötelezettség teljesítése alól.

A k. sz. m.-nak és a p. sz. m.-nak abban az esetben kell letöltenie felfüggesztett büntetését, ha a próbaidő alatt egyéb elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik (BTK 91. szakasz /1/ b/).

A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtott szabadságvesztések száma 1992 és 1995 között 21 volt. (F. H.: I. B./ 1./) (1994-ben és 1995-ben egyaránt 2-2 fő töltötte le ill. tölti szabadságvesztését.) Az elítéltek zöme, 12 fő (57 %) börtön fokozatban töltötte le büntetését. Az elítéltek többsége a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben tölti le büntetését. (1989 előtt is itt voltak fogvatartva katonai szolgálatot megtagadók.) A k. sz. m.-k mindegyike feltételes szabadságra bocsátás kedvezményében részesült.

Az Alba Kör ad hoc emberi jogi csoportja 1995. áprilisában felkereste a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetet (BV). (F. H.: IV. 3./) A látogatás során fogadott minket a BV parancsnok-helyettese, a BV egyik osztályvezetője, és találkoztunk egy nevelővel, továbbá az egyik, polgári szolgálat alóli kibúvás bűncselekményét elkövetett elítélttel. A szolgálattagadóval, BV alkalmazott jelenléte nélkül, mintegy fél órát volt módunkban beszélgetni. Láthattuk az elítélt körletét, és szót válthattunk zárkatársaival is. (Ottlétünkör nem tudtunk találkozni a másik elítélttel, mivel engedély nélküli eltávozáson volt és körözés alatt állott.) Mindkét elítélt más bűncselekmény elkövetése miatt (lopás, önkényes jármű-használat, ittas vezetés, közokirathamisítás, ill. orgazdaság, lopás) kell, hogy letöltse a, - különben felfüggesztett - p. sz. alóli kibúvás miatt kiszabott büntetését.

Az általunk meglátogatott elítélt zárkaparancsnok és a börtön-hierarchiában előkelő helynek számító konyhán, szakácsként dolgozik. Zárkája megfelel az elvárásoknak. Mindezek alapján hitelt érdemlően sikerült megállapítanunk, hogy a Baracsán, a p. sz. alóli kibúvás tényállásának elkövetésért fogvatartott egyik elítélt biztosan nem, a másik pedig nagy valószínűséggel nem lelkiismereti okból tagadta meg a p. sz. teljesítését. (Ennek ellenére természetesen folyamatos kapcsolatban maradtunk az elítéllel, és a jogszabály adta keretek között, kérésére, a hadkötelezettséggel kapcsolatos jogi ügyeiben eljárunk.) Velük szemben a börtönben semmilyen negatív megkülönböztetést nem tapasztaltunk. A látogatás során a BV nem akadályozta munkánkat, sőt minden kért információt megkaptunk és élveztük a parancsnok-helyettes támogatását.

Kifogások:

1./ A Legfelsőbb Bíróság által meghonosított joggyakorlat ismeretlen a helyi munkaügyi központok előtt. Ezért ismételt szolgálatteljesítésre hívják fel a már elítélt vagy büntetésüket letöltött szolgálatmegtagadókat.

2./ Szükség lenne egy egyértelműbb LB iránymutatásra, de sokkal inkább egy jogszabály megalkotására, amely jogi normává emelné a szolgálatmegtagadók esetében az ismételt behívás elhagyásának gyakorlatát. Félő ugyanis, hogy ellenkező esetben a megtagadók számának növekedése esetében ez a joggyakorlat megváltozhat, ill. könnyen megváltoztatható. A jelenlegi forma fenntartása esetén ugyanis nagyobb az esély a kérdés átpolitizálódására, annak ellenére, hogy jelenleg ennek semmi jele nem tapasztalható.

Összefoglalva: Örömmel nyugtázható, hogy Magyarországon k. sz. és p. sz. megtagadásáért senki nincsen börtönben. A magyar joggyakorlatnak köszönhetően 1992 óta mérsékelt ítéleteket szabnak ki, s azok kivétel nélkül felfüggesztésre kerülnek. Az a néhány személy aki elkövette a k. sz. vagy p. sz. megtagadás bűncselekményét és börtönbe került, az a honvédelmi kötelezettséggel össze nem függő bűncselekményei miatt került bebörtönzésre. Mind a nyomozás, vádemelés, eljárás, tárgyalás, ítélet, fogvatartás vonatkozásában a hatóságok a jogszabályoknak megfelelően járnak el, negatív diszkriminációval nem találkoztunk. Szükségét látnánk azonban a Jehova tanúinak mentesítését a katonai szolgálat teljesítésének kötelezettsége alól. Egyedüli érdemi probléma, hogy ítélt esetek és letöltött büntetések után is kötelezik a megtagadót a p. sz. letöltésére. Mivel a kérdés rendezés alatt áll, és a honvédelmi tárca korrekt módon viszonyul a Legfelsőbb Bíróság álláspontjához, vélhetően rövid időn belül ez a probléma is megoldásra fog találni.

VI. PROGNÓZIS

A fennálló helyzet elemzése után szólni kell a CO magyarországi jövőjéről is. Annál is inkább ki kell térni a CO várható jövőjére mivel Magyarországon új alkotmány készül és már elkészült a p. sz.-ról szóló törvény tervezete.

Az új magyar alkotmány közzétett tervezet IX. fejezetének 2. pontja, - bő egy oldal terjedelemben - foglalkozik a honvédelmi kötelezettséggel (F. H.: I. B./ 2./ 57-58. o.) A tervezet azt tartalmazza, hogy a honvédelmi "kötelezettségek minden formájának a fegyveres erők alkotmányos funkciójának teljesítéséhez, illetve a honvédelem polgári szerveinek rendeltetésszerű feladataihoz kell kapcsolódnia", továbbá, hogy "a Magyar Köztársaság területén élő minden magyar állampolgár férfi az általános hadkötelezettség alapján fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálat teljesítésére köteles". A polgári szolgálati kötelezettség a hadkötelezettség, a polgári védelmi kötelezettség és a honvédelmi munkakötelezettség mellett, az állampolgárok személyes honvédelmi kötelezettségei között szerepel.

Kifogások:

1./ A legfőbb probléma, hogy a szöveg olymértékben zavaros, hogy szinte értelmezhetetlen. Az egyik értelmezési kísérlet szerint, a lelkiismereti okból katonai szolgálatukat megtagadóknak, mint hadköteles állampolgároknak, a hadkötelezettségből eredő szolgálatukat a honvédelem polgári szerveinél (pl. polgári védelem) kell letölteniük. A másik értelmezés szerint a polgári szolgálatot a polgári védelem és a honvédelmi munkakötelezettség mellett külön kategóriájú honvédelmi kötelezettségnek kell tekinteni. Az első értelmezés szerinti elképzelés ellenkezik minden vonatkozó nemzetközi dokumentumban szereplő elvárással, ellenkezik az 5 éves magyar joggyakorlattal, az eddigiekhez képest negatív irányban változtatná meg a magyar szabályozást, és a CO emberi jogát alapvetően sértené. A második értelmezés szerinti módosítás önmagában véve is értelmezhetetlen, mivel nem tér ki arra, hogy az új honvédelmi kötelezettségként bevezetésre kerülő p. sz.-nek mi a viszonya a hadkötelezettséghez (a katonai szolgálathoz), nem tudni, hogy attól független vagy amellett létező szolgálati formáról van szó. Utóbbi alapvetően átírja a p. sz.-ről szóló jogszabályokat, lényegében egy újabb terhet ró az állampolgárokra és nem világos, hogy miben nyilvánul meg ennek a szolgálatnak a katonai szolgálattal szembeni, lelkiismereti alapokon nyugvó szolgálati jellege. Amennyiben a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadást, annak polgári szolgálati "megjelenési formáját", a társadalom védelmében való részvételnek tekintjük, mint ahogyan azt az Európa Parlament Határozata tartalmazza (N. D.: 6./ E/ pont), akkor az alkotmánynak ezt kell tartalmaznia. Ebben az esetben a p. sz. nem lenne a hadkötelezettség része, nem ebből kerülne levezetésre, tehát a jogrendszer egészében elfoglalt helye alapvetően megváltozna, de a tartalma változatlan maradna. (Megfelelő garanciális jogi háttér esetén ezt az elképzelést az Alba Kör támogatni tudná.)

A jelen alkotmány-koncepció értelmezési tartományai azonban összességükben nem sok jót sugallnak. Amennyiben a kifogásolt formában találna elfogadásra az alkotmány, akkor ez a történelem kerekének visszaforgatását, az irányadó jogfejlődéssel ellenkező tendenciák érvényesülését jelentené, és alapvető emberi jogi normákat sértene. Az Alba Kör nyilvánosságra hozta ezzel kapcsolatos állásfoglalását (F. H.: IV. 5./), és bízunk abban, hogy az alkotmányozási folyamat ezen fázisában még érvényesíthetők az emberi jogi szempontok.

2./ A MüM 1994 őszén elkészítette a polgári szolgálatról szóló törvénytervezetét (Ptv.). (F. H.: I. E. 1./) Az Alba Kör a nemzetközi dokumentumok figyelembevételével részletes szakértői véleményt adott a Ptv.-ről. (F. H.: IV. 1./) Ennek végső következtetése az, hogy nagyon sokat kell csiszolni a tervezeten ahhoz, hogy a CO kérdésében az emberi jogok érvényesülésének szempontjából megnyugtató megoldás születhessen. A MüM vezetésével kialakult gyümölcsöző munkakapcsolat reményit ad arra, hogy ezekre a változtatásokra sor kerüljön.

3./ A MüM által a p. sz. helyzetéről készített Jelentés (F. H.: I. E. 2./) szintén aggodalomra ad okot. A Jelentés azon javaslata, miszerint a p. sz.-os fegyelmezetlensége esetén a lelkiismereti ok megalapozottságáról döntő jegyzőt kellene bevonni a fegyelemsértés megszüntetésébe, továbbá az a javaslat, hogy súlyos fegyelemsértés esetén, a jegyző, a lelkiismereti ok valóságának utólagos megkérdőjeleződése okán vonja vissza engedélyező határozatát, a p. sz. alapvető félreértését jelenti, és a CO lényegéről való elfeledkezést tükrözi. Ezen ötletek megvalósulását a hatályos jog nem teszi lehetővé, alkalmazásától tehát jelenleg nem kell tartani. Az aggodalomra a javaslat mögött meghúzódó koncepció, szemlélet, hozzáállás ad okot, ami a CO emberi jogi lényegének fel nem ismerését mutatja, és aminek még lehetnek a CO-t a gyakorlatban is sértő következményei.

VII. NEMZETKÖZI DOKUMENTUMOK (N. D.)

- 1./ 1967. I. 26. Az Európa Tanács 337. számú Határozata a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás jogáról.
- 2./ 1983. II. 7. Az Európa Parlament Határozata a katonai szolgálat lelkiismereti okokból történő megtagadásáról.
- 3./ 1987. III. 10. az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Határozata, amelyben a CO-t emberi jognak ismerte el. (1987/46.)
- 4./ 1987. IV. 9. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Határozata a kötelező katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadásáról. (R /87/ 8)
- 5./ 1989. III. 2. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 45. ülészakának 15. napirendi pontjának jegyzőkönyve. Az ifjúság szerepe az emberi jogok elősegítésében és védelmében, beleértve a katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadását. (E/CN. 4/1989/L.69)
- 6./ 1989. X. 13. Az Európa Parlament Határozata a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadásról és az alternatív civil szolgálatról. (Dok. A 3-15/89.)
- 7./ 1993. III. 11. Az Európa Parlament Határozata az emberi jogok tiszteletben tartásáról az Európa Közösségben. (A3-0025/92.)
- 8./ 1993. III. 8. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának 49. ülésének jegyzőkönyve. Az ifjúság szerepe az emberi jogok elősegítésében és védelmében, beleértve a katonai szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadását. (E/CN.4./1993./L.107)
- 9./ 1994. I. 19. Az Európa Parlament Határozata. A lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás a Közösség Tagállamaiban. (A3-0411/93.)

VIII. HATÁYLOS MAGYAR JOGSZABÁLYOK (H. M. J.)

- 1./ Alkotmány
- 2./ 1993: CX tv. A honvédelemről.
- 3./ 178/1993. (XII. 27.) Korm. r. A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény végrehajtásáról.
- 4./ A Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságnak Határozata. 1505/B/1991/4 (1994. X. 18.)
- 5./ A Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságnak Határozata. 998/B/1994. (1995. III. 27.)
- 6./ 75/1989. (VII. 7.) MT r. A polgári szolgálatról.
- 7./ 155/1993. (XI. 11.) Korm. r. A polgári szolgálatról szóló 75/1989. (VII. 7.) MT rendelet módosításáról.

8./ 1992. évi XI. tv. az 1963 és 1989 között elkövetett egyes állam és közrend elleni bűncselekmények miatt történt elítélések semmissé nyilvánításáról.

9./ HM 15/1995. utasítás

10./ 7/1995. MH ÉSZT határozat

11./ 1994. CIV tv. A Magyar Köztársaság 1995. évi költségvetéséről. Magyar Közlöny 130. szám. (1994. XII. 30.)

12./ 12/1976. (VI. 17.) HM rendelet a honvédelemről szóló törvény végrehajtására kiadott 6/1976. (III. 31.) MT rendelet végrehajtásáról

13./ HM 14/1995 utasítás

IX. FELHASZNÁLT HIVATKOZÁSOK (F. H.)

I. MINISZTERIUMOK

A./ Honvédelmi Minisztérium

1./ A Honvédelmi Minisztérium válasza az Alba Körnek, a polgári szolgálattal kapcsolatban feltett kérdéseire. (1995. I. 30.) Nyt. szám: 1218

2./ A Magyar Honvédség Budapest Fővárosi Hadkiegészítő Parancsnokságának válasza az Alba Körnek, a polgári szolgálatot teljesítők szociális kedvezményeire vonatkozó állásfoglalására. (1995. III. 31.) Nyt. szám: 80/2/2/1995.

3./ A Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkárának, Dr. Fehér Józsefnek a válasza Csapody Tamásnak, az alternatív szolgálattal kapcsolatban feltett kérdéseire. (1995. IV. 11.)

4./ Személyes találkozás a Honvédelmi Vezérkar Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség parancsnokával, Békési Zoltán ezredessel, kiegészítési osztályvezetővel. (1995. IV. 12.)

5./ A Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkárának válasza az Alba Körnek, a polgári szolgálatot teljesítők szociális kedvezményeire vonatkozó állásfoglalására. (1995. IV.) Nyt. szám: JIF-316/2/1995.

B./ Igazságügyi Minisztérium

1./ Az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-Végrehajtás Országos parancsnokának válasza Csapody Tamásnak, a honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények elkövetőinek bebörtönzésével kapcsolatos megkeresésére. (1995. IV. 3.) Nyt. szám: 13018/1995.

2./ A Magyar Köztársaság Alkotmányának szabályozási koncepciója. (1995. III.) (Előzetes szakmai munkaanyag.) Igazságügyi Minisztérium. Megjelent a Magyar Hírlap különkiadványaként, "A Magyar Köztársaság új alkotmányának koncepciója" címen. Magyar Hírlap. 1995. VI. 2.

C./ Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium

Telefonbeszélgetés a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium illetékesével, Petrányi Tibornéval. (1995. V. 5.)

D./ Közoktatási és Művelődésügyi Minisztérium

Személyes találkozás a Közoktatási és Művelődésügyi Minisztérium Igazgatbiztonsági és Szervezési Önálló osztályának vezetőjével, Pálffy Ferencsel, és a minisztérium katonai referensével, Majoros Attila alezredessel. (1995. III. 23.)

E./ Munkaügyi Minisztérium

1./ A Munkaügyi Minisztérium által elkészített törvénytervezet a polgári szolgálatról. (1994. IX.) Nyt. szám: 2052-1/1994. VI/3.

2./ A Munkaügyi Minisztérium Ellenőrzési Főosztályának jelentése. (1995. IV. 28.) Nyt. szám: 734/1995. VIII. 41. 54/MA/95. A jelentés az Országos Munkaügyi Központ, a Pest-, Tolna-, Heves-, Bács-Kiskun-, Békés megyei Munkaügyi Központok 1994. évi munkájának ellenőrzése alapján készült, 1995. II. 20 és IV. 4. között.

3./ Megbeszélés a Munkaügyi Minisztérium (Pulay Gyula közigazgatási államtitkár, Dr. Bánsági Györgyi jogász, főelőadó) és az Alba Kör (Farkas István, Csapody Tamás) között. (1995. VI. 16.)

F./ Népjóléti Minisztérium

Telefonbeszélgetés a Népjóléti Minisztérium főosztályvezető helyettesével Dr. Czeizel Ágnessel. (1995. III. 27.)

II. MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ÜGYÉSZSÉGE

Legfőbb Ügyészség

1./ A honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények vádlottainak fontosabb adatai (1994), a Legfőbb Ügyészség hivatalos statisztikai nyilvántartása szerint. Engedélyezési szám: 570/1994. Legf. Ü. szám.

2./ Az ismertté vált bűncselekmények száma bűncselekményenként az elkövetlés helye szerint (1994). Legfőbb Ügyészség hivatalos statisztikai nyilvántartása szerint. Engedélyezési szám: 570/1994. Legf. Ü. szám. Innen: Honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények.

Területi Ügyészségek

3./ A honvédelmi kötelezettségek elleni bűncselekmények vádlottainak fontosabb adatai (1994), a főváros I.-XII., II.-III., V.-VIII.- XIII., IX. kerületi (összesen 8 kerület) ügyészségeinek nyilvántartása szerint. Engedélyezési szám: 570/1994. Legf. Ü. szám.

III. ORSZÁGOS MUNKAÜGYI KÖZPONT

1./ Az Országos Munkaügyi Központ osztályvezetője, Haág Tibor válasza Csapody Tamásnak, a polgári szolgálatot teljesítőkkel kapcsolatos adatok tárgyában írt megkeresésére. (1995. VI. 9.) Nyt. szám: 2679/95.

Területi Munkaügyi Központok

2./ Személyes találkozás a Pest megyei Munkaügyi Központ főtanácsosával, Greman Józseffel. (1995. III. 16.)

3./ A Pest megyei foglalkoztatók listája. (1995 első negyedév)

4./ Személyes találkozás a Fővárosi Munkaügyi Központ jogi osztályának főelőadójával, Rajnainé Szalkai Ilonával. (1995. III. 23.)

IV. ALBA KÖR

1./ Az Alba Kör hozzászólása a Munkaügyi Minisztérium által elkészített (Nyt. szám: 2052-1/1994. VI/3.) polgári szolgálatról szóló törvény tervezetéhez. (1994. X. 27.) A Munkaügyi Minisztériumnak átadva: 1994. X. 28.

2./ Az Alba Kör ingyenes jogsegély szolgálatának nyilvántartása. A felhasznált adatok gyűjtési ideje: 1994. XII. 15.-1995. IV. 20.

3./ Az Alba Kör ad hoc emberi jogi csoportjának (Kotász Zoltán, Csapody Tamás) látogatása a Baracskai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. (1995. IV. 26.)

4./ Az Alba Körnek a polgári szolgálatot teljesítők szociális kedvezményeire vonatkozó állásfoglalásra. (1995. IV.)

5./ Az Alba Kör állásfoglalása (1995. VI. 26.) a Magyar Köztársaság alkotmányának szabályozási koncepciójáról (1995. III.). Az Igazságügyi Minisztérium Alkotmányelőkészítő Titkárságának átadva: 1995. VI. 28.

V. EGYÉB

1./ Csabai Károly - Móricz Lajos: A magyar honvédség önkéntes haderővé történő átalakításának lehetőségei. Hadtudomány. 1994. 3. 35-36. oldal.

2./ Kovács András: Summás sorkatonák. Cash flow. 1994. 12. 68. o.

3./ Lénárt Attila és Kertész Balázs: Katonák fegyver nélkül és civilben. Népszava. 1994. VII. 22.

4./ 1989. XXII. tv. A honvédelemről szóló 1976. évi törvény módosításáról.

5./ Magyarországon ez az állampolgári magatartás nem ismert. Nem tudunk olyanról aki ezért összeütközésbe került volna a törvénnyel.

6./ Magyar Közlöny 1994/1. száma, 1994. I. 4. 1. o.

7./ A Magyar Köztársaság kormányának programja. 1994-1998. Bevezetés. 10. bekezdés.

X. RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

a. sz.	alternatív szolgálat (fegyvertelen katonai és polgári szolgálat)
CO	lelkismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás
f. k. sz.	fegyvertelen katonai szolgálat vagy fegyver nélküli katonai szolgálat
k. sz.	katonai szolgálat
k. sz. m.	katonai szolgálat megtagadása
p. sz.	polgári szolgálat
p. sz. m.	polgári szolgálat megtagadó

AB	Alkotmánybíróság
BV	Büntetésvégrehajtási Intézet (fogház, börtön, fegyház)
FA	Foglalkoztatási Alap
HM	Honvédelmi Minisztérium
IM	Igazságügyi Minisztérium
MKM	Művelődési és Köznevelési Minisztérium
MüM	Munkaügyi Minisztérium
NM	Népjóléti Minisztérium
OMK	Országos Munkaügyi Központ
PmMK	Pest megyei Munkaügyi Központ

LB	Legfelsőbb Bíróság
Hvt.	Honvédelmi törvény
Korm. r.	Kormányrendelet
MT	Minisztertanácsi rendelet
Vhr.	Végrehajtási utasítás

F. H.	Felhasznált hivatkozások (külön jegyzék alapján)
H. M. J.	Hatályos magyar jogszabályok (külön jegyzék alapján)
N. D.	Nemzetközi dokumentumok (külön jegyzék alapján)

* * *

A Jelentés az 1995. június 30-i állapotokat tükrözi.

*

A Jelentés 1995. december 8-án, az Emberi Jogok Nemzetközi Napja alkalmából tartott sajtótájékoztatóon kapott nyilvánosságot.

*

A Jelentés az Európai Unió támogatásával készült, a Phare mikro-projekt keretében. A Jelentést az Alba Kör megbízásából dr. Csapody Tamás jogász-szociológus készítette.

1147 Budapest Huszt u. 1. IV/2.
Tel/fax: 221-86-15
E-mail: CSAPTAM@NET.SOTE.HU